

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: **Benn a lapban** egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; **a borítékon** egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

Egyház és erkölcs.

III.

Az erkölcsi decadentia kérdését tisztáznunk kellett, hogy megfelelhesünk arra a kérdésre: *erkölcsi decadentia mellett megfelelhet-e az egyház magas missiójának?* Ösmerve az egyház alaptanait s az azokban rejlő ős erőt; tudva azt, hogy ez az ős erő magából az Örökkévalóból sugárzik ki, a kinek hatalma mindenre elégséges, s látva azt, hogy mily óriási átalakítást végzett az ős erő mindjárt kezdetben, országokat rázván meg sarkaiban s népeket formálván át: szinte blasphemia számba vehető már csak magának a kérdésnek a felvetése is. Hiszen ha lehetséges e kérdés fölvetése, akkor lehetséges az is, hogy magának az egyháznak, az egyház fundamentalis alkotó elemeit képező maximáknak hiányai, fogyatékosságai vannak, akkor csakugyan nem képes betölteni magas missióját; ha erre nem képes, akkor nem képes meggyőzni eredetének és maximáinak isteni volta felől sem Mert „bármely vallás csak az általa előidézett erkölcsi eredmények, a híveiben felköltött erkölcsi erő és kitartás által bizonyíthatja be eredetének és elvének isteni voltát“.* Bizonyára így gondolkozhatnak többen és pedig éppen e lap olvasói közül is. Mindamellet nem szívjuk vissza a már föltett kérdést, nem annyival inkább, mert abban az örvendetes helyzetben vagyunk, hogy az igaz keresztyénség nem is egy, de két világra szóló, korszakalkotó diadalára mutathatunk, melyek, ha soha többé hasonló diadalokat nem aratna is, bőven elégségesek annak igazolására, hogy a keresztyénség eredetére és elveire nézve isteni, más szavakkal: „az evangyeliom Istennek hatalma minden hívőnek idvességére.“ (Róm. I. 16.) Egyik diadala az, melyet a pogány világ fölött vívott

ki; másik az, a melyet a pogányságba visszahúzódt romanismus fölött aratott. Azt hisszük, hogy valamint az első diadalát senki kétségbe nem vonhatja, a másikat sem fogja kicsinyelni egyetlen egy elfogulatlan méltatója sem a reformációnak. De éppen a reformáció eruptionalis tényei s az ezek nyomán keletkező roppant horderejű alakulások, melyek az egyéni, családi, társadalmi, közművelődési, nemzeti és álladalmi életre Európaszerte többé-kevésbé egyaránt kihatottak, igazolásául szolgálnak azon föltevésünknek, hogy az egyház az erkölcsi decadentia mellett nem felelhet meg magas missiójának, hanem, ha újabb convulsiók folytán ismét ki nem törnek ős erői, elsőprésére a petyhüdség, az inerváltság összes immoralis produktumainak s fölébresztésére a dermedtség által lekötött, jobb sorsra érdemes tényezőknek.

De hát valóképpen miért nem felelhet meg az egyház magas missiójának az erkölcsi decadentia mellett? Azért, mert mint már rámutattunk volt: az egyház hivatása par excellence *erkölcsi*, vagyis az egyház fejében; az Úr Jézusban megtestesült erkölcsi eszményképére és hasonlatosságára formálni és nevelni gyermekeit. Ugyde ezeknek a nagy többsége már sokkal inkább ketesztyénnek hiszi és tartja magát, sem hogy még keresztyénebb lehetne s az uralkodó nézetek és elvek tartalmából lealkudva a specificus keresztyén erkölcsi tartalmat, csupán a „látszat“-nak él. Valószínű, hogy a némesebb rész maga jól tudja, jól érzi, hogy ez a félkeresztyénség majdnem aequalis a pogánysággal; de még ezek is azt vallják, hogy „a fenforgó körülmények“, a „létező viszonyok“ között, „a gyakorlati életben“ több nem valósítható az erkölcsiség elveiből, mint a mennyit valósítanak, már pedig — teszik hozzá úgy vélt döntő argumentummal — ad impossibilia nemo obligatur. Igen ám, de ez az argumentum éppen

* Baur i. m. 342. lap.

nem lehet „döntő“ erkölcsi kérdésben, vagyis ott, a hol az erkölcsi eszmény szeretete mint alapkövetelmény állittatik föl. Én hiszem, tudom, látom, hallom, hogy sokan, de sokan szeretnék, óhajtanak is a viszonyok változását s e változás folytán a cardinalis erkölcsi elvek érvényesítését minden téren; de ebben az irányban működni — engedtessek meg ezt kimondanom — gyávák és restek.

Gyávaságukat szülik és táplálják azok a „bizonyos tekintetek“, melyeknek mellözése szerintük felforgatása lenne a fennálló társadalmi rendnek és békének; restségüket szüli és táplálja az a fejükbe vert idea, hogy: mi haszna futnak, mi haszna fáradsznak? . . . a világ erkölcsi életének megváltoztatására ők úgy is képtelenek. S hozzá az élet mit mutat? Azt, hogy a legnemesebb célzattal, a legtisztább igyekezettel működő, fáradó s magukat a legkényesebb kérdésekben exponálni bátorok emberek vagy végkép eltiportatnak, vagy — a mi még hágyán — egyszerűen félre dobatnak az útból.

Íme, noha az egyház által hirdetett erkölcsi maxímák visszhangra, fogékonyságra találnak sokaknál, az *erkölcsi szabadság* „a felforgó körülmények“, „a külső viszonyok“ miatt nem bír oda fejlődni, hogy az második természetű, természeti szükségé erősbödjék náluk, úgyanyira, hogy annál fogva erkölcsi rendeltetésöknek önként, a belső inclinatio egyszerű, szinte észrevehetetlen irányítása folytán eleget tehessenek. Mert az ember kétségkívül erkölcsi lény. De ha fölébresztetik is a benne szunnyadozó erkölcsi

alapérzület, az erkölcsi eszmény szeretetének az optiója, ez csak ott és akkor lesz életére kiható, gondolatait, szavait és tetteit irányító regulatorra, mikor a fejlettség azon fokára jutott, hogy ennek behatása alatt képes megtagadni érzéki hajlamait egy felsőbb érdek kedvéért. „Az önmegtagadás és önfeláldozás kötelezettsége természetű állásponton megfejthetetlen képtelenség, ellenben erkölcsi szempontból teljesen igazolja azon kétségtelen tény, hogy az önmegtagadás törvénye az erkölcsi fejlődés törvénye; az ember alsóbb érzéki vágyainak megtagadása egy felsőbb szellemi és erkölcsi érdek kedvéért az ember valódi életének és lényének nem gyöngitésére, hanem emelésére, fejlesztésére szolgál.“* Szóval: a nemes önmegtagadás a valódi *Én* megtartása és fejlesztése, éppen azért igaz mindörökké az egyház fejének ama szép mondása: „a ki elveszti az ő életét én érettem, megtartja azt.“ (Máté X. 39.)

A keresztyén egyház hívatása erről az egyszerű, de felséges igazságról meggyőzni az embereket; de ezt a meggyőződést felkölteni s megszilárdítani roppant nehéz ám természeti állásponton levő embernél, és pedig — mint már rámutattunk — azért, mert a közéletben uralkodó nézetekből és elvekből is lealkudók nagy kontingensének a magatartása inkább kedvez természeti hajlamainak, erősebb impressiókat kelt föl benne s szinte önkéntelenül ragadja magához és sodorja, mint a hömpölygő hullámok, a beléjük dobott csekély fajsúlyú testet.

* Dr. Kovács Ödön: Vallásbölcselet kézikönyve 296-ik lap.

TÁRCA.

Memorabilia.

(Révész Imre levelezése Hegedüs Lászlóval a pátenses mozgalmak idejéből).

Közlő: *Révész Kálmán.*

I.

Debrecen, 1860. feb. 12.

Kedves Barátom!

Hogy mint éled világodat, ott azon a részen, a Reverendus Temporum Testis szerint: in partibus infidelium.

Velem ma közlöttele Fő. t. úr Török Pálnak egy ide tegnap estve érkezett levelét, mely szerint B. Vay Ó ex.-a azt írta közelebb Lónyai Menyhértnek, hogy párnap mulva, sok testi és lelki törődéssel viselt bécsi életét bevégzendő, és pedig hite szerint, jó eredménnyel. Erre aztán Török azt írja ide, hogy, mihelyt mi veszszük tőle a Telegrammot, hogy t. i. a Báró már Pesten van, vagy lesz: siessünk mi is (F. t. úr, Bálint és én) rögtön Pestre, a hol, mint névszerint elszámolja, a deputationak nagy része jelen van.

Mi dolog ez: én nem értem. Vajjon mi leszen

ebből? Hisz a deputatio már feloszlott és pedig végképen. De ha épen együtt ülne is: vajjon fel van-e hatalmazva concordálásra vagy pactálásra? A mint pedig a hírlapi közleményekből következtetni lehet: más, aligha lehet teendője ama Pesten székelő küldöttségnek; sőt tartok tőle, hogy azon „bizalmas tárgyalás“, melyről a febr. 5. rendelet szól, részint megkezdett a Bárókkal már eddig, részint folytatni fog a pesti deputatio által. De, in ultima analysi is, nem tudom, mi realis teendője lenne annak a pesti küldöttségnek. Hogy a Bárók előadását meghallja és a tényállásról értesüljön? E végre, elég, ha egy ember megy fel s aztán a Bárótól, az indóháznál is meghallhatjuk, midőn itt megy el. A jövődökről nincs mit tanakodni, mert ez már el van végezve. Egy szóval: én ugyan, mostani eszem szerint, Pestre menni nem fogok. Azonban örülök rajta, ha a Bárók valami eredményt vihettek ki, noha én azt sem tudnám diplomatically igazolni, hogy miért maradtak ők Bécsben. Ellenök pártot nem ütök, sem őket nem gyanúsítom; de ilyen conjuncturák közt Pestre sem megyek, a hol engem Nagy Mihály (mert régen ott van ám, cum gentibus) úgy leszavazna mint annak a rendi.

Ugy látszik, László Barátom! hogy „Debrecen és Patak messze estenek“, ez idő szerint az ügyek inté-

A testi szemekkel látott példák tudjuk, mily óriási erővel hatnak az érzéki idegekre. És ha a keresztyén nép zöme az előtte zajló köznapi eseményekben oly példákat lát, a melyek homlokegyenest ellenkeznek az erkölcsi iörvény legprimitívebb követelményeivel, s látja kiváltképpen nem egyszer a nálánál tetszetősebb műveltséggel, dúsabb vagyonnal, előkelőbb ranggal dicsekvőknél, szinte nem csodálandó, ha az egyház által képviselt magasabb erkölcsi követelményeknek hátat fordítva, megy azon csapáson, melyet „a tágas kapú” felé törekvők taposnak.

Még nem is volna oly nagy a baj, ha csak az egyház kerítésein kívül folynának úgy a napi események, a mint keresztyén morál szempontjából egyáltalán nem kívánatosak. De mert az egyház gyermekei magok is mind e világból valók, s életnyilvánulásaik összefolynak az egyház kerítésein innen és túl, — sajnos! magának az egyháznak belső, legsajátabb élete is inficiálva van a nem kevésbé kóros anyagoktól.

Mondjuk ki: a dúrva pogányias egoismus, mely oly sokakat ejt manapság kísértetbe és törbe és sok balgaság és káros kívánságokba s melynek folytán elszomorító számmal merülnek halálos veszedelembé (I. Tim. VI. 9.), továbbá a nemi szerelem féktelen vágya, mely esztelen zabolátlanságával hallatlan szemérmertlenségekre vetemíti a neki hódolókat ezreit s a zsodomita bűnök legióit szüli, s általán véve a testnek ama cselekedetét, mikről Pál (Gal. V. 9—21.) azt mondja, hogy: „valakik ilyen dolgokat cselekesznek, az Isten országának örökösei nem

lesznek“ — ezek erőtlennítik meg és senyvesztik el az erkölcsi élet potenciáit s nem kis mértékben éppen azért, mert az Isten országa polgárságára nevelő egyház mindkét renden levő tagjai közül akárhányan süppedeznek amaz undok mocsár fölött szövedő ingoványos talajban.

Miként bírjon — más egyebet nem tekintve — erkölcsnevelő magas missiójának megfelelő például a katolikus egyház, mikor hallják hívei, hogy a pápai kassza Péter-filléreit szennyes célokra elsikkasztották, — a mise pénzekből, az intenciókból here módra élnek egynémely papjaik, a nélkül, hogy valaha egyetlen misét szolgáltatnának ki; fényes nevű praelatusaiknak pedig ország-világ füle hallatára szemébe kiáltják, hogy „coboly prémes hölgyek“ után futkosnak stb., vagy a protestáns egyház hogyan küzdhessen sikerrel természetes ellenségével szemben, holott amaz apostoli intelem lelkes, buzgó fejtegetése nyomán: „megjelent az Istennek amaz idvezítő kegyelme minden embereknek, mely minket tanít, hogy megtagadván a hitetlenséget és e világi kívánságokat, mértékletesen, igazán és szentül éljünk e jelenvaló világon (Tit. II. 11—12.)“ tüstént eszébe jut a híveknek a legvastagabb — hogy erősebb kifejezést ne használjak — pastoralis *inprudentiáról* szóló aféle ékes nyilatkozat: „eh, nem kell minden predikációt szószerint venni!“ Vagy rátérül elméjük — a talentumok forгатásáról szóló elmélkedés közben — egyik-másik keservesen gyűjtögetett, s pláne kegyes adományozók útján egybegyűlt egyházi pénzek elsikkasztására, ecclesialis javak

zésétől; megfőzik a dunaiak, nekünk csak ki találják. Jó appetitust! „Szomorú csillagzat“ stb. Folytassa öcsém uram!

No de, tanto majora canamus! Nálunk is mindenütt szétküldöztetett két forrásból is az illető esperestekhez s papokhoz a jan. 10. rendelet. De mindez ideig sehol ki nem hirdettetett s bátran mondhatom, hogy nem is fog, ha csak a pesti deputatio másként nem intézkedik. A szolnoki szolgabíró nem restellette a törökszentmiklósi papot s előljárókat órákon keresztül személyesen capacitálni, kecsgetetni, rettenteni a kihirdetésre, persze sikertelenül. A szegény pap mégis, megijjedve bejött ide hozzánk s ő beszélt nálam személyesen.

Isten áldjon meg Kedves Barátom! kedves nőddel együtt!

szerető barátod
Révész Imre.

u. i. Noha a circumspectus postamesterek et consortes meglehet gyakorolják leveleink felett a mindenható gyámságot; azért Tu ne cede malis etc.

II.

Debrecen, 1860. feb. 13.

Kedves Barátom!

Főtisztelétű úr, be sem várva a telegraphi tudósítást, ma délben elindult Pestre. S ime

Ugyancsak ma délben érkezik ide B. Vay Miklós-nak egy levele, melyben írja, hogy Bécsből Pestre betegesen megérkezett; Debrecenbe nem jő, hanem Miskolcra megy: Főtisztelendő úr személyes felmenetelére szükség nincs; majd meghallhatja az ügyek állását, stb. De működésének eredményéről, vagy a jövőbe való kilátásról stb. stb. egyetlenegy ígét sem ír.

Már most gondolom, hogy mire a Báró Miskolcra ér: titeket is be fognak oda hívni, hogy személyesen s közvetlen értesülhessetek. Én tehát majd azokról, a miknek tudomására fognék valami módon jutni, nem is írok.

Azonban a tegnapi levelemben pattogatott indignációtól, vagy borongó felhőktől, Barátom! tisztelettel retirálok; mert úgy sejttem, hogy értekeződés csak ugyan nem történik Pesten. Miért hívták hát oda már napokkal ezelőtt a szegény Nagy Mihályt többed magával? De azt is sejttem, hogy a Báró, valami brillans eredményt nem hozott.

Isten oltalmazzon mindnyájunkat!

szerető barátod
Révész Imre.

elkallódására. — vagy tudomást vesznek — a hetedik nagy hatalom útján miről nem lehet ma már tudomást szerezni a nép legalsó rétegeinek is?! — tudomást vesznek lelki szolgák öngyilkosságra vetemedettségéről, jőnevű családok prostituált voltáról, a részegeskedés és kicsapongás megdöbbentő áldozatairól!?

De az egyház dicső missiója elé óriási köveket hengerít aztán kiváltképpen az is, hogy, mikor az arra hívatott faktoroknak ítélkezniök kell egyik-másik erkölcsi lapsus fölött, a helyett, hogy egy erkölcsi valóság tényeit bírálják, bírálják igen sokszor egy fatuskó tényeit, vagyis: fölcsapnak deterministáknak, azt mondván, hogy: „külső, kényszerítő okok hatása alatt cselekedett, meg lehet neki bocsátani.“ Természetesen nem veszik fontolóra azt, hogy ilyképpen ök, a ker. egyház tanainak hívatott hirdetői az erkölcsiségnek még csak lehetőségét is kétségbe vonják, az erkölcsi érzetet, az erkölcsi szabadságot (melynek arculesapásával születhetik csak a hiba, bűn, véték) csupa merő fallációnak nyilvánítják.

A közvélemény? . . . Nos, a közvélemény éppen ezen a téren nincs még odáig nevelve, hogy elmondhatnánk fölöle ugyanazt, a mit Talleyrand dicsőítve mond vala: „a közvélemény nagyobb ésszel bír, mint Voltaire, nagyobb ésszel és hatalommal, mint Napoleon, nagyobb ésszel és eréllyel, mint valamennyi miniszter, a ki volt, van és leend.“ Közvélemény, az az erősen provokált közvélemény, mely nem nyugodnék addig, míg az arcülötött erkölcsiség kellő elégtételt nem kap, ilyen közvélemény — fájdalom! — az egyházi társadalmi életben hiányzik. Egy-egy famozusabb esetenél keletkezik ugyan olyan, a milyen közvélemény, zsendereg is egy kevésbé úgy „sub rosa“, hanem aztán elzsongul észrevétlenül s az ecclesia militans sipkaszorosában csakhamar minden csöndes lesz. Ezért van aztán az is, hogy az egyházi törvényszékek jogerőssé vált ítéletei még csak nem is imponálnak, de senkinek, nem az elítéltnak, nem a környezetnek, nem még az élclapoknak sem.*

Nem is ok nélkül, mert úgy az egyháztársadalmi életben, mint a bírói funkció közben első helyen soha sem a *vitiumot* tekintjük s annak az erkölcsiség postulatumaiba ütköző s kiható erejét, hanem a személyt és — enmagunkat, s jókora adag pia fraussal és pilátusi kézmozgatással egyebet sem tudunk emlegetni, mint azt: „Ne ítélj, hogy ne ítéltesél!“ Azt mondják: „miért bizgatni oly mélyen az erkölcsi rugókat és momentumokat? Jézus tanítványai

* Lásd: Sima Ferenc szentesi főcurator elítéltetését s a „Borszem Jankót“.

vagyunk s Jézus nem moralizált, hanem megbocsátott.“ Én pedig azt vallom, hogy hazudnak mindazok, a kik palam et publice azt hitesztelik, hogy Jézus, az egyház feje nem volt moralista, különben nem eszik vala együtt a publikanusokkal, nem fogja föl ügyét a tévedt nőnek, nem mondja ki ama híres sententiát: „a ki ti közületek bűn nélkül való, az vessen először követ ő reá (Ján. VIII. 7.).“ Ha állana az, hogy Jézus nem volt moralista, akkor igazuk volna a comunardoknak is abban, hogy: „a commune benne van az evangéliumban“. Sőt inkább én állítom, hogy sokkal inkább volt Jézus moralista, mint theologus; azaz: sokkal inkább sürgette az erkölcsi érzületet, a szív tisztaságát s a lélek szabadságát, mintsem elvont teoriákba dogmákat öntött volna . . . Igenis, nem röstelt együtt enni a publikanusokkal, mert hiszen „nem az igazakat hívta, hanem a bűnösöket a megtérésre s az egészségesek nem szükkölködnek orvos nélkül“, vagyis: megakarta és pedig erősen sebezni a farizeizmus belvilágát, míg az alázatos, megtérő bűnösöket magához fölemelni igyekezett. S fölfogta a tévedt nő ügyét, mert akkor is a szemforgató farizeizmus-sal, a törvény betűin rágódó filakteriumos sereggel állott szemben, mely megszurta a szűnyogot, a tevét pedig elnyelte, a tálnak a külső mázát megmosta, belsejét pedig piszkosan hagyta s ezzel szemben Jézusnak okvetlen ki kelle tüntetnie azt a roppant ellentétet, mely őt a filakteriumos írástudóktól elválasztotta, megmondá: „nem azért jött, hogy kárhoztassa e világot, hanem, hogy megtartassék e világ általa.“ (Ján. III. 17.) De hogy kiválóan moralista volt és tudott, ha kellett, erősen ítélni, azt mutatja egyebek között Máté V. 22., 28., 29., VII. 15—19., XV. 18—20., XVII. 15—17., XIX. 18., XXI. 19., 42—45., XXIII. 13—38. Luk. XIX. 45—46. Különben, ha nem így volna. hol veszik apostolai maguknak a bátorságot, hogy oly szívósan és minden tartózkodás nélkül szálljanak síkra az uralkodó bűnök ellen? S mi alapon feddünk, dorgálunk a templomi szószékeken mi „János“-ok is, ha egyszersmindenkorra áll, a maga separált értelmében, hogy: „ne ítélj, nem ítéltelet!“ A polgári societas elég kényes, pusztán a külső látszat kedvéért s gyakran valóban kisszerű okra felfortyanni, „elégteletet követelni“ és „követeltetni“; az egyházi társadalom sanctionált törvényeinek sem bír kellő tekintély és súlyt szerezni, nem, hogy a törvény paragrafusai alá mindjárt nem vonható, habár súlyosabb természetű erkölcsi vétségekért követelne elégtételt, vagy szolgáltatna a megsértett erkölcsi rendnek satisfactiót. Mondom és állítom azért, hogy éppen

e miatt is nem képes megfelelni az egyház magas missiójának — a morális decadentia uralkodó jegyében. A „föld savának“ egy pillanatra sem szabad másnak lennie, mint „föld savának“, mert különben az izetlenülés felé gravitál, a mit pedig a „föld népe“ azonnal észrevevén, nem késik belőle levonni az éppen nem üdvös consequentiát.

Rá kell mutatnunk a következőkre is. A politikai világ útálatos eszközei tért hódítottak az egyházi életben is. Már magok a politikai élet választási mozgalmi, a féktelen és lelketlen korteskedések, lélekvasárlások óriási mérvben befolytak az erkölcsi élet súlyosztására, úgyannyira, hogy évtizedek alatt nem építhetjük helyre templomi legbuzgóbb ígéhirdetésünkkel azokat a romokat, miket a mandátum után esengők százai s párttöbbséget hajhászó kormányaink társadalmunk erkölcsi életében rakásra halmoznak. A templomi szószékek mindig azt dörgik, hogy: „alkotmányos jogát ne bocsássa áruba senki, a lélekkuhárokat önérettel utasítsa vissza, mint Péter Simon máguszt: „a te pénz veded együtt vesszen el“ (Csel. VIII. 20.) s im kívül, a templom küszöbénél már kortesbankókat gyűr zsebébe a választó publikum. Bizony nagy ritkán a kész arravalóság, legtöbbször az etetés, itatás, fenyegetés, félemlítés, pénz és ígélet szerzik meg a mandátumot, és még kívánni is, hogy erkölcsi alapon nyugvónak tekintessék a törvényhozók complexumát. Súlyosbodik az egyház helyzete még inkább azzal, hogy csaknem valamennyi jövedelmezőbb parokhia betöltésénél előkerülnek az arcátlanság választó eszközei, nem csak, hanem egyes jelentősebb bizalmi állások betöltésénél is érvényesülni kezdenek. Kegyetlen, fájdalmas satira! Kigúnyolása, kipellengérezése, lehurrogása, lábbal tiprása mindannak, a mi az evangyéliomi keresztyénséghez s a keresztyénség isteni fejének személyéhez szent és nagy érdekekül s letagadhatatlan ismérvekül fűződnek. Nos, feleljen meg az egyház magas missiójának, töltse be sikerrel felséges hivatását, holott hétfejű hydrák kívülről, belülről tépdésik, szakgatják legbensőbb életereit, életműves szerveinek központi idegszárait.

Quod erat demonstrandum!?

Ha még fog rajtunk valami, jó lesz tanúságul fölfogni, a mit Ammon mély belátásról tanúskodó higgadtsággal mond: „az erkölcsi élet és ennek egyik kiváló alakulata, az egyház is, a legszorosabban összefüggő szálak egységéből áll; ha egy abban megzajlik, az egésznek felbomlása legfeljebb már csak idő kérdése lehet.“ Békés idöket élünk — a múltakhoz képest. A vész idején, a pokol kapuival szemben bámú-

latos erőt tudott kifejteni az evangyéliomi keresztyénség s erőkifejtéseinek eredményei nem maradtak el. Most el vagyunk ernyedve; szedjük össze magunkat, acélozzuk meg izmainkat, töröljük ki szemünkbelől a decadens világ által behintett port, ébredjünk! Hazánk politikai nemzetéhez intézte a költő, de kinek sem áll érdekében inkább, mint az egyház egyetemének, szívére venni ama szavait:

„Ne csak veszélyben légy serény,
A béke vészesebb,
S melyet vág álmos népeken,
Gyógyíthatlan a seb.“

Nem megyek tovább. Csak még egy pár szót. A ki a mondottakat igénytelen személyemmel kapcsolatosan akarná elbírálni, arra kérem, mielőtt ezt tenné, vegye fontolóra, hogy én teljesen osztom a pogány Seneca vallomását: „Mindnyájan bünösök vagyunk, némelyek nagyobb, mások kisebb mértékben; némelyek szándékból, mások véletlenül. Néha nemes elhatározásainkban nem állunk erősen s ártatlanságunkat elveszítjük. És nemcsak eddig hibáztunk pedig, hanem hibázni fogunk életünk utolsó leheletéig.“ Csakhogy míg ezt osztom, azt viszont állítom, hogy a mai kor erkölcsi defectusa általánvéve nem a véletlenség műve, hanem a raffinált modern műveltség szándékos, majdnem azt mondhatnám, forcirozott produktuma. Und knapp da liegt der Hund begraben. Ist a cardo rei . . . Aztán vegye fontolóra személyemre nézve azt is, hogy ha a nagy Társusbéli elbirta mondani magáról, én annál inkább nem szűnöm meg alázattal vallani azt, a mi Filippi. III. 13—14-ben olvasható.

De elő kellett hozakodnom a fentiekkel, mert fájdalmasan látom minden vonalon az erkölcsi decadentiát. És ezt megint nem a moralizáló érzelgősség mondatja velem, hanem amaz erkölcsi fenség utáni vágy, melyről hiszem, tudom, hogy egyedül vezethet egyes individuumokat, egyedül vezérelhet nagy tömegeket s így magát az egyház egyetemét is a valódi boldogság s üdv útjára,

Lelkem legszentebb vágyakozása, hogy az erkölcsi fenség birtokában egyházam minél dicsebben megfelelhessen felséges missiójának. Ez idő szerint nem felelhet meg, nem: a folyton nagyobb tért foglaló erkölcsi decadentia miatt.

De azért én nem félttem egyházam igaz javait; azokat nem örölheti, nem járathatja le semminemű századvég bármilynemű decadentiája sem. Azok örök létűek. Beiszapolhatja azokat a profán élet tengerének szennyes áramlása, hegyeket építhet föléje az emberi romlottság, cadaverének óriási halmazatából: lesz kor,

lesz idő, mikor az örökkévaló öserő megúnja a zsibbadásra kényszerítő fenhéjazó ignorantiát, hatalmas eruptiókkal veti szét a körülete és fölötte felgyülemlett szennyes anyagot s tisztult mezőkön, tisztultabb szívvel, az erkölcsi eszmény szeretetét lankadatlanabbul kultiváló lélekkel újból épülni fog a szegeletkövön az a felséges, dicső alkotmány, melyben az emberiség üdvének, boldogságának szent oltárköve össze olvad a Szentháromság egy igaz Isten dicsőségének zsámolyával s innen, e mellől az igaz imádók ajkairól egeket áthatóbban zendül a himnusz: Gloria in exelsis!

Irtam Senkifalván, 1898. júl. hó.

János kollega.

A spiritismus.*

A swédenborgiánizmussal közel rokonságban áll a modern spiritismus. Eszünkbe sem jutna felöle e helyen bővebben szólni, ha oly sokszor nem lépne fel a keresztyénség mezében. De éppen ez az, mi sok kedélyre nézve veszedelemmel jár.

A spiritismus nevezetesen azt arrogálja, hogy új vallásnak tekintessék, a jövő egyházának, melynek feladata a világ vallásos újjászületésének „a társadalom reorganisatiójának” végrehajtása korunk mödnélküli materialismusa s vallástalansága felett kivívott győzedelmes hadjárata folytán. Sőt a keresztyénileg színezett spiritismus elég vakmerő arra is, hogy úgy lépjen fel, mint a legtisztább és a legnemesebb keresztyénség közvetítője s Amerikában részben már meg is kezdte magát egyházilag organizálni. Nem lehet tehát tovább is tétlenül lenni s ez annyira karakterisztikus jelenséggel szemben mélységes hallgatásba merülni. (2. Thess, 2, 1—12; Máté 24—24).

Persze a spiritisták vallásos helyzetéről még eddig egységes és világos képet adni lehetetlen, mert ehez a spiritizmus még nagyon is új s önnönmagában felettebb széttagolt. A darwinisták pártja p. o. (Wallance) egészen más vallásos irányzat, mint az a másik, mely magát a biblia alapján állónak vallja.

De annyi bizonyos, hogy a következő 3 pontban minden spiritisták egyetértenek: 1. hogy az emberi léleknek a halál után személyes és öntudatos élete van; 2. hogy a meghaltak és életben maradottak között kölcsönös érintkezési viszony áll fent; 3. hogy a siron-tuli világból a hirvevések és adások nemcsak lehetségesek, de tényleg és folyvást ismétlődnek.

És éppen a szellem- és materiális világ közötti emez érintkezési viszonyt akarja a spiritismus érzékileg nyilván valóvá tenni s akar ez által az afféle igen nehéz vallásos kérdéseket illetőleg, — mint p. o. az ember rendeltetése — az elköltözött lelkek élete s az ő fokozatos megdicsőülésük stb. stb. új kijelentéseket közvetíteni. E mellett aztán igényli a spiritismus, hogy a világtörténelemmel egy idősnak tekintessék s állítja, hogy nincs és nem is volt soha semmiféle időben és semmiféle népnél vallás, melynek alapja más valami lett volna, mint éppen a spiritismus. Szerinte ennek a nyomai nemcsak a pogány mythológiában, mágiában, orákulo-

* Amerikában és Angolországban rendszeren „spiritualismus“-nak mondják: hasonlóképpen Franciaországban is, de csak a katolikus irányzat; míg az antikatholikus t. i. az *Alla Kardec* iskolája magát spiritismusként nevezi.

mokban, szellemimádás és nekromantia vagy a régiek astrológiájában találhatók fel (a mire nézve egyáltalán semmi ellenvetésünk sincs), hanem a spiritista manifestációk keresztül húzódnak az ó-testamentumi zsidó, sőt az egész keresztyén valláson is. A törvény tábláinak felirata, Józsefnek fivéreinek zsákjába rejtett ezüst pohara (Gen. 44.) a főpapi Urim és Thummim (Exod. 28.); Bálám beszélő számara s mindennemű bibliai angyal-jelenetek, Sámuelnek halála után Saul előtt lett megjelenése és jövendölése, (I. Sám. 28.) a Baltazár által látott titkos irás, (Dán. 5.) az Elizeus koporsójánál történt csoda (2. Kir. 13.) stb.; Jézus megdicsőülése, járása a tengeren, sőt minden ő csodatettei, a templom kárpitjának kettéhasadása, az úr feltámadása és mennybenmenetele, a különböző nyelveken szólás az első pünkösztör, a Szent Lélek eljövetele stb. stb. mindezek spiritista manifestációkra vezethetők vissza. Véleménye szerint maga a Krisztus valóságos spiritista, úgyszólván az istenség médiuma vala; hasonlóképpen az ő apostolai és tanítványai is, a kik tulajdonképpen mint az ő mennyei urok médiumai fungáltak. Szóval: a spiritisták előtt az egész keresztyénség pusztá spiritismus, a mely, miután az egyház ravaszsága következtében évszázadokon át elhomályosítva és elnyomva volt (boszorkányperek, kinzások, máglyák stb. folytán) végre korunkban tisztességre fog emelkedni.

Tulajdonképen újoldala pedig a dolognak, mit a mai spiritismus a „régitől“ elvitatni akar azon sajátos közvetítő eszköznek a felfedezésében áll, a mely által a szellemekkel való közlekedés ma már mindenütt lehetséges és a nekromantia, vagy halottidézés az egész emberiségre nézve áldássá válhat; ez a felfedezés: a médium alkalmazása.

Az 1848-iki forradalmi esztendőben történt, hogy New-York mellett Hydesville-ben, abban a házban, a hol a Fox család lakott, egyszerre csak valami megmagyarázhatatlan kopogó hangok keletkeztek, a melyek szabályszerűen ismétlődve, főként a kis 9 esztendő Fox Kati közelében voltak hallhatók. A szülék nem voltak otthon s mikor haza érkeztek, Kati és az ő nővére elmondták nekik a történetet. A kopogások a következő napokon újból ismétlődtek s mind a szülök, mind más jelenlevők által tisztán kihivetők voltak. Egy este a két leány a kopogó hangok ismeretlen okát arra szölitotta fel, hogy kopogtasson ki bizonyos számokat s... megtörtént, s mikor erre Fox asszony gyermekei életkorát kérdezte, a kopogó hangokban a helyes feleletet kapta meg. Aztán azt kérdezték: „vajjon értelmes leány-e az, a ki itt kopog“? S erre heves és huzamos kopogás következett. Később már azt követelték a kopogó szellemtől, hogy az igenlő választ 3, a tagadást pedig 1 koppantással adja meg. Abban is meg egyeztek, hogy a ABC betűit bizonyos meghatározott számú koppantással jelölje. (A: 1 kopontatás; b: 2 koppantás stb.). Ezzel aztán már rendes levelezés kezdődött a kopogó szellemmel, S ez valami hozzá intézett kérdésre magát egy elhalt házaló szellemének vallotta, ki 5 esztendő előtt a Fox-féle ház előbbi tulajdonosa által meggyilkoltatott s a pincében egy határozottan megjelölt helyen elföldeltetett. S azon a helyen kutatás után tényleg egy emberi hullának a maradványaira akadtak.

Ezzel aztán a szellemvilággal való közlekedés új eszköze megvolt találva. Persze kissé esetlen levelezési mód volt ez a kopogások által jelzett betűkből összeállítani a szavakat és tételeket. Hogy tehát ezen könnyítsenek, később közölték a szellemekkel az alphabetumot

olyan formán, hogy azt 4 részre osztották s mindenik részbe körülbelül 6 betűt osztván be, útasították a szellemet, hogy melyik asztallabnál melyik részt kopogtathatja ki. Még egyszerűbbé tette az eljárást az úgynevezett: „psykhográfhok“ alkalmazása, melyek alatt érteni kell olyan kis asztalkákat, melyeknek lábai írónból, készültek s a melyek egy az abc betűivel beirt és aláírt papir lapon köröskörül táncolva, a szavak összeállításához szükséges betűket megjegyezték. (Az 50-es években, az asztaltáncoltatás* epidémiájának fénykorában igen sokan láthatták és használhatták). De a végleg bezárult a speciális *irómédiumok* fellépésével. Az ilyen médium maga elé tesz egy darab papírt; írót vesz a kezébe; idézi a szellemeket; rángatózni kezd; az úgynevezett „trance“-állapotba jön s írja mechanice, a mit azok kijelentenek. Az a körülmény ugyanis, hogy a fent említett kopogó hangok a Fox leányokat mindenüvé követték, arra a gondolatra vezetett, hogy a szellem-manifestációk bizonyos határozott személyekhez vannak kötve; a mi csakugyan be is bizonyosult. Ezek a médiumok (nagy részt érzégs és ideges személyek) a tulajdonképpeni közvetítői és szállítói az embervilághoz intézett szellem-sürgönyöknek, úgy szólva ők a telegraph gépei a szellemeknek. Azonban úgy látszik, hogy az ő médiumi sajátságok összefüggésben áll a bennök rendkívül kifejtett elektromágnetikus (állati delejesség) erővel, melyeket aztán a szellemeknek az ő manifestációik alkalmával az ő médiumaik ideg-fluidumából mintegy ki kell vonniok. Innen a médiumok nagy kimerülése a munka után.** Hogy pedig legalább a gyengébb médiumok mágnetikus erejét növeljék és az elektrikus áramot erősítsék, szokásban van a spiritista üléseken úgynevezett „láncot“ képezni olyan formán p. o. hogy egyszemély a médiumnak jobbik, egy másik meg a bal kezét fogja s e közben a segédkező 2 személy szabadon maradt kezeit egy kis asztalra fekteti. Ha többen akarnak segédkezni, akkor rendszeren mindkét kezöket felteszik arra az asztalra, a mely körül ülnek, a nélkül hogy egymást érintenék. Amerikában az üléseken leginkább 12 személy szokott résztvenni és pedig úgy, hogy jobbkezüket mindnyájan felteszik az asztalra, a bal pedig a mellette ülő kezére s ez alatt a médium az asztal végén elszigetelve ül, hallgatag passio-állapotban. Bizonyos idő múlva az asztalra tett kezöket valami hűvös légáramlat csapja meg s lökészerű, elektrikus rázkódások érezhetők s az asztal vagy mozogni, vagy kopogni kezd. És így tovább. Már most ha valami szellem (Spiritus) jelenlétét ekképpen jelezte, üdvözlök s a szellemekkel való társalgás kezdetét veszi.*** A médium működni kezd; ha írómédium? akkor valami láthatatlan erő kényszeríti bizonyos szavak és mondatok leírására; kérdéseket intéznek a szellemhez s azokra a feleletet a médium adja meg. Ilyen üléseken aztán, melyek rendszeren este, vagy homályos szobákban tartatnak, nem egyszer csodálatos tünemények észlelhetők. Asztalok, bútorok mozogni kezdenek, felemelkednek; s a nélkül, hogy valaki hozzájuk nyúlna, a levegőben ide s tova lebegnek; vagy a nyitott ablakokon át az udvarra kivetnek s onnan ugyanazon úton bejönnek. Súlyos testek könnyükké válnak s kevés fáradsággal

* Az asztaltáncoltatás a spiritismus körébe tartozik.

** A spiritisták összefüggésbe hozzák ezt Lukács 8. 46-tal.

*** A szellemek legszivesebben azokon a helyeken manifesztálnak, hol földi életök tartama alatt laktak; hol emlékek és rokonszenvek tanyáz; vagy a hol földi maradványaik nyúgosznak.

felemelhetők. Egyes tárgyak hirtelen eltűnnek s újra megjelennek. A közelben levő zeneszerek játszani kezdenek; a szobacsengő cseng; egyenes zsinagszálak pillanat alatt magoktól összegöresölődnek. Ha két palatáblát úgy kötünk össze, hogy közibök egy kis palavesszőt fektetünk, ez a táblák belső oldalát teleírja; papirlapokon, melyek az íróasztal elzárt fiókjában vannak, írás keletkezik (direkt szellemírás!); a médium kezében percekig izzó szentet tart, a nélkül hogy magát összeégetné stb. De ez még nem minden! Hirtelen az emberi test egyes tagjai jelennek meg; p. o. *kezek*, melyek a jelenlevöket megérintik; egész szellem alakok lesznek láthatókká, a kik a jelenlevökkel mulatoznak, ezeknek virágokkal kedveskednek sőt megengedik magokat lefotografizolni is („materialisatio“ stb. stb).

Ezek bizonyára mind igen csodálatos és feltűnő jelenségek, még pedig olyanok, melyek egytől-egyig tudományos vizsgáló commissiók, physiológok, kémikusok, physikusok, matematikusok, természettudósok előtt lettek bemutatva; úgyhogy csalásról, szemfényvesztésről itt szó sem lehet; bár egyáltalán nem tagadhatjuk, hogy bizony a spiritismussal elég gyakran csalnak.

Előkelő spiritisták állítása szerint azonban mind-ezen physikai manifestációk csak a durva *hég*; de nem a *mag*; nem a spiritismus lényege. Sokkal fontosabbak ezeknél az úgynevezett intellektuális manifestációk, azaz a tulajdonképpeni kijelentések a szellemek országából. Ilyen manifestációkhoz azonban a közönséges (mechanikus, psychographikus) médiumok erőtelenek; ezek tulajdonképpen csak egy idegen akarat passiv eszközei; valami láthatatlan szellemhatalom kölcsönöz az ő testökből, de a nélkül, hogy lelkökkal viszonyba lépne. Ellenben az inspirált intuitió s látnoki tehetséggel megáldott médiumok képesek a szellemek eszméit öntudatosan magokba venni s azoknak egyuttal tolmácsai is. A szellemektől inspirálva, idegen nyelveken szólhatnak; tudományos kérdésekről felvilágosítást adhatnak, sőt csodát is tehetnek; (Utóbbi esetben a médium „üdv-médium“-nak nevezetik). A szerep szerint, melyet a médiumok betöltenek, vannak író, látó, halló, beszélő, jövődőlő stb. médiumok. A beszélő médiumok a szellemekhez intézett kérdésekre élő szóval válaszolnak, az írómédiumok írásban.* Az olvasó médiumok képesek zárt leveleket átolvasni, azokra válaszolni. A rajzoló médiumok teljesen hasonló képeket vesznek fel az előttök megjelent szellemekről, még pedig sötét szobában. A látó médiumok látják a szellemeket, a melyek másoknak láthatatlanok; a hallók észre veszik a hangokat, a zenét, az éneket stb. Sőt vannak médiumok, kik e sajátságokból egyszere többel is rendelkeznek. Az inspirált médiumokban mindenesetre sok van az úgynevezett: Somnambulansokból (alvajárók), Mesmerismus, somnambulismus, alvalátás** egyáltalán szorosán összefüggenek a spiritismussal.

Mint a spiritisták állítják, médium mindenütt, minden családban van. Amerikában a nyilvános médiumok száma sok 100-ra, a privát médiumoké pedig

* Be van bizonyítva, hogy a szellemírás sokszor azonos volt a históriailag ismert személyek kézírásával.

** Amint ismeretes, a mesmerismus az állati delejesség alkalmazása által a külső érzékeket hatályon kívül helyezi s beáll az alvalátás („Clairvoyance“). A somnambulismusban a lélek a tér és idő szokott korlátain felülemelkedik s képes lesz a távolba látni, mások gondolatait felfedezni, sötétben lezárt és bekötött szemekkel olvasni, masszív testeken keresztül látni stb. A somnambulansoknak, míg a delejes extasis tart, vagy az úgynevezett delejes álomban, gyakran babonás hallucinációk és visiók vannak.

sok 1000-re rug. Persze azoknak a tehetséges médiumoknak a száma, a kikhez a régi idők nagy és híres szellemei vonzódnak, nem nagy. Az eddig szerepeltek között a legjelentékenyebbek ezek: Home, Guldenstube, Miss Cook és Dr. Slade. Az utóbbi az ő spiritistai mutatóváltásaival Németországon az 1877-ik évben ropant feltűnést keltett s a német tudósok közül egyszerre egész sereg lett spiritistává u. m. különösen Dr. Zöllner lipesei professor (t. 1880.); Ulrici halléi professor; Fichte tübingai, Fechner, Huber, du Prel stb.

Püspökladány 1898. aug.

W. Rohnert után: *Eröss L.*
(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Lelki licitatio, vagy a haszonbérbe adott vallás.

Körülbelül egyhétel ezelőtt a napi lapokban a következő hír volt országszerte olvasható: „Püspök és a szocialisták. Jelentettük, hogy 400 makói lakos népgyűlésen elhatározta, hogy kilép a római kath. egyház kebeléből, mert Desseffy Sándor püspök az egyházmegye tulajdonát tevő földekből kisebb parcellákban nem volt hajlandó a földműveseknek bérletet nyújtani. A népgyűlésen hozott eme határozatot 174 hívő (?) nevében Molitórisz szocialista vezér vezetése alatt egy második küldöttség juttatta a püspök tudomására. — Ennek a küldöttségnek tudtul adta a püspök, hogy az ügyet még egyszer fontolóra vette s már legközelebb a földműves munkások egy részének apróbb parcellákban bérletet fog adni, de természetesen az egyház kebeléből tervbe vett kilépéseket mindnyájoknak vissza kell vonni.“

Mi jól tudjuk azt, hogy a hírek gyártásában a napi sajtó, mint másutt, úgy nálunk sem igen finnyáskodik a forrás megválogatásánál s sokszor bizony a tények eléggé elferdítve jutnak a nagyközönség tudomására. De mert ez a fenti hír elég fontos arra, hogy, ha a valóságnak meg nem felel, illetékes helyről azonnak rektifikáltassék; és mert ez a rektifikálás e sorok irásáig teljességgel elmaradt, most kénytelenek vagyunk azt faktumnak venni s a tényt vizsgálva, arra némi kis észrevételt megkockáztatni.

Tehát a tényállás az, hogy néhány száz szocialista a püspöktől földet kér haszonbérbe. A püspök először nem ad. Ekkor a szocialisták tudomására hozzák, hogy ilyen körülmények között nem akarnak katolikusok lenni s az egyházból kilépnek. Most a püspök megijed s megígéri a bérletet, ha az egyházban maradnak.

A baj tehát gyógyítva van; a veszedelmi megszűnt; az augurok összemoszolyoghatnak s csepet sem fog bennünket meglepni, ha néhány nap múlva olvaszuk, hogy „a makói buzgó és hithű (!?) katolikusok szeretett püspöküknek, Desseffy Sándornak, nagyszerű ovátiót rendeztek azon alkalomból, hogy a fenkölt érzelmű egyháznagy a nép nyomorán fejedelmi bőkezűséggel segített stb. stb.“ Ez csak természetes folyamán lesz a komédiának és sokkal inkább csodálkozánk azon, ha Molitórisz és társai elég ügyetleneknek bizonyulnának a szerepet végig nem játszani s nem sietnének bebizonyítani ostentative, hogy őket immár sem élet, sem halál el nem választhatja a Krisztustól . . . akarjuk mondani a földet osztogató esanádi püspöktől.

Ime így támadnak mai napság a vértanúk! Így magasztosul fel a vallás egész addig a pontig, a hol a kísértőnek nem azt mondjuk többé, a mit valamikor a Krisztus mondott, hogy t. i. *nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Istennek minden igéjével is*: hanem nagy jármával felállítjuk templomaink előtt az árverési bódét s egymásra licitálva, haszonbérbe adunk-veszünk hitet, vallást, Istent, Krisztust és lelkiismeretet annak és attól, a ki többet ígér, vagy olcsóbban adja! — Valóban megdöbbentő jelenség s nem tudunk eléggé csodálkozni azon, hogy Desseffy Sándor befutott abba a zsákúccába, honnan menekülni immár nagyon bajos lesz.

Pedig mindaz, a mit mi most itt elmondunk, még csak nem is felekezeties okoskodás, hanem a józan logika és pszichologia oly természetes megnyilatkozása, mely protestánsban és katolikusban egyaránt visszhangra kell, hogy találjon, ha a dolog felett elfogulatlanul gondolkozunk s ha a consequentiákat szigorúan levonni vissza nem rettenünk. Mert miről van itt szó? Arról, hogy néhány száz ember vallását áruba bocsátotta s a püspök azt néhány száz hold földért megvásárolta. „Ha bérletet adsz, — mondották azok, — akkor hisszük, a mit kívánsz; ellenkezőleg a faképnél hagyunk“. „Én pedig adok, — válaszolt ez, — nem örömmel, nem szívem szerint ugyan, de mégis adok azért, hogy az „ecclesia visibilis“ integritása biztosítva legyen s a világ előtt bebizonyítsam azt, hogy ennek kapuin csakugyan nem vehetnek diadalt a poklok sem.“

Hajdanában az emberek másképpen okoskodtak. Az „Apostolok cselekedeteiről“ írott könyvben fel van jegyezve, hogy „mikor látta volna Simon, hogy az apostolok kezeiknek fejekre való vettetése által adatnék a Szentlélek, kínálá őket pénzzel, ezt mondván: adjátok nekem is e hatalmat, hogy valakire vetem az én kezeimet, Szentlelket vegyen. Péter pedig monda neki: a te pénzed veled egybe vesszen el, ki azt állítottad, hogy az Istennek ajándéka pénzen vétethetik. Ninesen neked részed, sem örökséged e dologban, mert a te szíved nem tiszta az Isten előtt.“ S ennek a Péternek a későbbi időkben is sok követői akadtak. S ha az üldöztetések korában a mi keresztyén őseink úgy gondolkodtak volna, mint a makói szocialisták, ma aligha volnának dominiumai a esanádi püspöknek. Am azok az ősök semmivel sem törődtek; hanem lemondván földi javaikról, türtek, nélkülöztek, szenvedtek s inkább lettek földönfutókká a Krisztusban, semmint nyugalomban élő, bőségben dúskáló urak a Krisztus nélkül. — Ma? Ugy látszik, a vallás is csak úgy ér valamit, ha hasunkat megtölthetjük. S percig se áltassa magát az érdemes püspök úr. Azokban a megtért szocialistákban ugyan édes-keveset nyert ő maga is és az ő egyháza is. Kenyeret dobott nekik s elhallgattak. De ha valaki nagyobb darab kenyérrel jön majd feléjük: Krisztusnak, püspöknek, vallásnak és egyháznak ismét csak hátat fognak fordítani. Lélek nélküli tetemek, élettelen csontok ezek csak s az úr lelkére van szükségünk, hogy egybegyűlve megelevenedjenek. Addig a míg ez be nem következik, terhére vannak minden egyháznak s Isten óvja a magyar protestantismust attól, hogy ezeknek a soraiból avagy csak egy lélekkel is gyarapodjék. *Inkább 10 lélek szerinti protestáns, sem mint 1000 lélek nélküli képmutatás!*

Egyébiránt pedig ne vélje senki, hogy mi a nép anyagi nyomora iránt fog konytalanok volnánk s ezen a bajon segíteni fő-fő kötelességünknek ne ismernők.

Oh! igen! A Krisztus erre is megtanított bennünket s legjobban akkor érezzük magunkat, ha a szenvedők arcáról egy-egy könyeseppet letörölhetünk.

Csak egyetlenegy fajtája van az emberiségnek, mellyel rokonszenvezni nem tudunk s nem is érdemes. S vajjon melyik az? Felelet: a honnan azok kerülnek ki, a kik a lelkiekre is licitatiót tartanak s a vallást kiarendálják, mint Mózsai a regále jogot. Az ilyenektől szabadítson meg minket a magyarok Istene!

A szatmári és ungi ev. ref. egyházmegyék lelkészi értekezlete.

A szatmári ev. reform. egyházmegye augusztus 8-án tartotta egyetemes lelkészi gyűlését a Szatmárhoz közel fekvő óvári fürdőben. A gyűlést *Biki Károly* esperes nyitotta meg. Ezután a tisztviselei kar három évre a következőleg alakult meg. Elnök lett egyhangúlag *Biki Károly* esperes, alelnök *Lengyel Sándor*, csengeri, jegyző *Gönczi Sándor*, tyukodi lelkész. Ezután behatóan tárgyalták az egyházmegyében létesítendő lelkészi nyugdíjintézet kérdését. E kiváló fontos kérdésnél, melyet *Kis Bertalan* keéri lelkész adott elő, alaposan megvitatták az orvoslandó helyzetet, mely e nyugdíjintézet hiánya miatt gyakorta szokott előállani. A gyűlés kimondotta hogy az egyházmegyének minden egyháza adjon ez intézmény javára évenként 12 frtot, a gyámintézetből pedig tétessék át évenként 800—900 frt; ezenkívül az egyes lelkészek is járuljanak évenként bizonyos összeggel az alap gyarapításához. Az alapszabály kidolgozására öt tagu bizottságot küldtek ki azzal az utasítással, hogy az őszi közgyűlésig a tervezetet készítse el. A másik igen fontos tárgy volt a szatmári államilag segélyezett evang. református főgymnásium tápintézetének ügye. A tárgyat *Nagy László* nagy-ari lelkész ismertette. Beható tárgyalás után a gyűlés egyhangúlag kimondotta, hogy előterjesztést tett az egyházmegyéhez, hogy mondja ki, miszerint a szatmári ev. református egyházmegye a lélekszám utáni krajcáros adót a főgymnásiumi tápintézet részére megadja s ugyane célra az őszi terménygyűjtést is engedélyezi. Hosszabb eszmecsere adott alkalmat az egyházmegyei könyvtár kezelésének módozata. A gyűlés kimondotta, hogy a könyvtár ezután is megosztva Szatmáron, Fehérgyarmaton és Csengerben legyen elhelyezve. A gyűlés után közebed volt, melyen számos tósztot mondtak.

A ungi ev. reform. egyházmegye tanácsbírái és lelkészei *Szabó* Endre esperes és *Minay* István tb. főjegyző, egyházmegyei tanácsbíró kettős elnökleite alatt ugyancsak a napokban tartottak értekezletet Ungváron. Az értekezleten a lelkészi jövedelem összeírása tárgyában készitendő kimutatás adatainak bevezetésére nézve kiadott utasítás értelmében követendő, egyöntetű eljárás céljából az útmutatás minden pontját behatóan tárgyalták. Az értekezletet megelőzőleg az egyházmegyei szavazathontó küldöttség, ugyancsak *Szabó* Endre és *Minay* István elnökleite alatt ülést tartott, a melyen a még üresedésben volt egyházmegyei egy tanácsbírói, egy világi főjegyzői és egy világi aljegyzői állásra beérkezett szavazatokot bontották fel. A szavazatok szerint egyházmegyei tanácsbíróvá *Kőröskényi* Ferdinánd nyugalm. főszolgabíró, világi főjegyzővé *Szilágyi* Sándor szolgabíró és világi aljegyzővé *Kovács* Dániel körjegyzőt választották meg.

TANÜGY.

Tájékoztató a debreceni ev. ref. főiskola akadémiai tanszakáról a jövő 1898/99. isk. évre vonatkozólag.

Javító- és pótvizsgálatok végett szeptember 2. déli 12 óráig kell jelentkezni az illető dékáni hivatalokban; magok a vizsgálatok szeptember 3. tartanak.

Alapvizsgálatok iránt a kellőleg fölszerelt kérvényeket úgy a hittan-, mint a joghallgatók szept. 4. délig nyújthatják be a dékáni hivataloknál. Ugyanezen határidőig adandók be az államvizsgálatok iránti kérvények is. A jogi alap- és államvizsgálatok, valamint a theologiai alapvizsgálatok szeptember 5. kezdődnek.

Bentlakás, tandíjkezdmény, tápintézet stb. elnyerése iránt a kérvények szept. 3. déli 12 óráig adandók be az illető dékáni hivatalokhoz.

A beiratás ideje az akadémiai tanszakokon szept. 1—8. napja. A tanév szept. 9-én délelőtt 9 órakor a főiskola imatermében tartandó ünnepélyes isteniztetéssel nyílik meg. Felvétel és beiratás végett a főiskolai háznagy hivatalban kell jelentkezni, a hol a jelentkező megkapják a továbbiakra nézve az utasítást. Részletes utasítás a hirdető táblán lesz kifüggesztve.

Az akadémiába való első felvételtör 2 frt 60 kr. beiratási díj fizetendő.

A tandíj az akadémiai tanszakokon egész évre 30 frt. A tandíjon felül minden joghallgató kórházi és tisztogatási költség címén még 60 krt és minden hitanhallgató tisztogatási díj fejében még 10 krajcár járulékot fizet évenként.

A hittanhallgatók közül: egész tandíjat egy sem fizet, fél tandíjat, vagyis 15 frtot fizet a létszám $\frac{5}{6}$ része, negyed tandíjat, vagyis 7 frt 50 krt fizet a létszám $\frac{1}{6}$ része. Ezen utolsó hatodrészről az újonnan jött, teljesen szegény és sem tápintézeti kedvezményben, sem ösztöndíjban nem részesülő hittanhallgatók közül: egész tandíjat, 30 frtot fizet a létszám $\frac{4}{6}$ része, fél tandíjat, vagyis 15 frtot a létszám $\frac{1}{6}$ része, negyed tandíjat, 7 frt 50 krt a létszám $\frac{1}{6}$ része. A 7 frt 50 kr tandíjfizetés kedvezményében csakis azok a szegény és legalább jó osztályzatú bizonyítvánnyal bíró tanulók részesíthetők, kik sem tápintézeti díjkezdményben, sem ösztöndíjban nem részesülnek. Újonnan jött, teljesen szegény és sem tápintézeti kedvezményben, sem ösztöndíjban nem részesülő s legalább jó osztályzatú bizonyítvánnyal bíró 4 hallgató tandíjmentesen is felvehető. A magasabb tanfolyamokat hallgató akadémiai tanulók (3. 4. évesek) tandíjkezdményben rendszerint nem részesülnek. (Isk. törv. 20. §.).

Az évi tandíj két részletben, a beiratkozásra kitűzött idő alatt mulhatatlanul befizetendő. A járulékok az első félévi részlettel együtt szedetnek be. Beiratkozásra jelentkezés előtt az előző tanévi iskolai hárallékos tartozások haladéktalanul befizetendők.

Bentlakási díj egész évre 8 frt, melyből 6 frt az első, 2 frt a második fél év kezdetén fizetendő. Ezen díj lefizetése nélkül ideiglenes lakás sem nyerhető.

A tápintézet tagjai: a) ingyenesek, b) évi 20 frt pótdíjat, c) évi 40 frt pótdíjat, végre d) évi 70 frt egész díjat fizetők. Minden tápintézeti tag — az ingyenes is — terítéki eszközök használata címén egy évre 4 frtot fizet. A díjak 3 részletben előre fizetendők, u. m.: tanév elején 40%, karácsonykor 30% és húsvétkor 30%.

Kerekszám kedvéért e díjak következőleg osztanak fel:

1. tanév kezdetekor a 70 frtos fizet . . .	30 frtot.
„ „ a 40 „ „ . . .	18 frtot.

1. tanév kezdetekor a 20 frtos fizet . . .	10 frtot.
" " az igyenes . . .	2 frtot.
2. január 1-én a 70 frtos fizet . . .	22 frtot.
" " a 40 " " . . .	13 frtot.
" " a 20 " " . . .	7 frtot.
" " az igyenes . . .	1 frtot.

3. Husvét utáni szorgalomszak kezdetekor ugyanannyit, mint január 1-én. Azonban ezen tételek a körülményekhez képest változhatnak.

A tápintézetnek tagja lehet minden rendes nyilvános akad. hallgató. Ingyenes és 20 frt pótdíjas helyekre csak jeles vagy legalább jó osztályzatu és kifogástalan magaviseletű ifjak vehetők fel. Elégtelen osztályzatuak nem részesülhetnek díjfizetési kedvezményben. Nem protestáns vallásúak, vagy rendkívüli hallgatók csak 70 frt egész díjfizetése mellett vétethetnek föl.

Az egész díjas helyért folyamodó, kérvénye mellett csak iskolai bizonyítványát (indexét) mutatja be. Ellenben a kedvezményes helyért folyamodó által, iskolai bizonyítványain kívül, a kérvényhez csatolandó: a) a maga és szülei szegénységi vagy vagyoni bizonyítványa; b) az illető lelkész ajánló levele, melyben a folyamodó családjának helyzete (családtagok száma, kora, keresete stb.) feltüntetendő; c) a községgileg hitelesített adókönyvi kivonat.

Az esedékes díjak befizetése előtt a tápintézetben étkezni nem lehet. Bármely fizetési határidőben 3 napi késedelem a szülék értesítését, 10 napi késedelem a jótétemény elvesztését vonja maga után. A befizetett tápintézeti díjak kilépés esetén nem adatnak vissza. A tápintézetben az étkezés szeptember 9. kezdődik és foly a szorgalomszakok napjain június utóljáig.

Bentlakásra a hittan- és joghallgatókat az akadémiai igazgató veszi fel; tandíjkedvezményért és tápintézetért az akadémiai tanárkarhoz kell folyamodniok.

Az 1898—99. tanévben Kovács Sándor dr. jogtanár lesz az akadémia igazgatója; a thologiai kar dékánja Csiky Lajos, a jogi karé pedig Bartha Béla dr.

Tájékoztatás a debreceni ev. ref. főgymnasiumról.

A debreceni ev. ref. főgymnasiumban az 1898/99. isk. év szeptember 1-én nyílik meg.

1. *Fölvétel.* A gymnasium első osztályába és a mennyiben a múlt iskolai év végén tartott beírás alkalmával a többi osztályok száma be nem telt, ez osztályokba való beírás szeptember 1—8. napjain történik. Szeptember 1—4. napjain csak protestáns vallásúak, szept. 5-től kezdve bármely vallásúak jelentkezhetnek fölvételre. Új növendékek a fölvételnél iskolai, születési és himlőoltási bizonyítványt kötelesek felmutatni. A tanintézetnek azon régibb növendékei, kik még a múlt isk. év végén beiratkoztak, beírási lapjokat isk. bizonyítványukkal együtt szept. 5-ig tartoznak osztályfőnöküknek benyújtani, ellenkező esetben fölvételük érvényessége megszűnik, helyükre mások vétetnek fel, és a beírás alkalmával fizetett díjakat is elvesztik.

2. *Díjak.* a) A háznagy bívatalnál fizetendő: felvételi díj 2 frt minden újonnan belépő tanulótól; tandíj: protestáns vallású tanulóké 20 frt, nem prot. vallásúaké: 40 frt, melynek első fele a beíráskor fizetendő; egyházker. felügyeleti díj kivétel nélkül 1 frt 20 kr., bizonyítvány-díj nem jótéteményesek részéről 1 frt; jótéteményesek részéről 50 kr.; takarítási díj kivétel nélkül 10 kr., tanári nyugdíj-intézet részére: 3 frt, mely alól a tanulók tandíj-kedvezményök árnyában mentetnek föl.

b) Az igazgatói hivatalban minden tanuló részéről a beíráskor fizetendő: bizonyítvány bélyeg-díja 15 kr.; ifjúsági könyvtárra a négy alsó osztályúaktól: 20 kr., a négy felső osztályúaktól: 40 kr.

3. *Folyamodás jótéteményekért.* Bentlakás, tandíj és tápintézeti kedvezményekért újonnan belépő tanulók folyamodványukat aug. 15-ig tartoznak az igazgatói hivatalba beadni. Az I-ső osztályba lépő bármely jótéteményért folyamodó tanulók fölvételi vizsgálatot tartoznak tenni, mely díjtalan és szept. 1—2. napjain délelőtt tartatik.

4. Az isk. év ünnepélyes megnyitása szept. 9-én d. e. 9 órakor istenisztelettel történik, mely után a tanítás azonnal megkezdődik.

5. *A javító, pótló, fölvételi, magán és érettségi vizsgálatokról:*

A javító és pótló vizsgálatok augusztus 30—31-ikén tartatnak, még pedig a 4 felső osztályé aug. 30-án, a 4 alsóé aug. 31-ikén.

A fölvételi vizsgálatok szept. 1—2 napjain délelőtt tartatnak.

A magánvizsgálatok, a VIII. osztályé aug. 30-ikán, az I—VII osztályé szept. 2—3. napjain tartatnak, még pedig délelőtt az írásbeliek, délután a szóbeliek.

Az érettségi vizsgálat: az írásbeli aug. 31. szept. 3. és szept. 5. napjain, a szóbeli és javító vizsgálat szept. 8—9. napjain lesz; jelentkezhetni lehet a teljes érettségi vizsgálatra aug. 30-án déli 12 óráig, a javító vizsgálatra szept. 6. déli 12 óráig az igazgatósnál.

Debrecen, 1898. aug. 11.

A főgymn. igazgatóság.

NEKROLOG.

Gyászír. Az alsószaboles-hajúvidéki egyházmegyének halottja van. A b.-szentmihályi ev. ref. egyház lelkésze *Tóth Miklós* meghalt. A boldogult a legrokonszenvesebb emberek közé tartozott. Mint nőtelen agglégény szívvel-lélekkel egyházának, a közügyeknek s a legtisztább barátságának élt. Neve, emléke sokáig fenn fog maradni azok között, a kik ismerték. Élte utolsó éveit a nehéz megpróbáltatás esztendei valának s a halál csak megváltotta. — Óhajtjuk, hogy élettrajzát valamelyik közelebbi ismerőse lapunkban részletebben közölje. Elhunytáról a b.-szentmihályi ev. ref. egyháztanács a következő gyászjelentést adta ki: A szentmihályi ev. ref. egyház tanácsa a fájdalom lesújtó érzetével jelenti néhai Tóth Miklós úrnak 39 éven át ref. egyházunk hűséges és szeretett lelkipásztorának élete 72-ik, lelkészisége 44-ik évében folyó hó 6-án d. u. 6 órakor hosszas szenvedés után történt elhunytát. A szeretett lelkipásztor földi részei folyó hó 9-én d. e. 10 órakor a templomban tartandó ima után a Déli temetőben fognak végnyugalomra helyeztetni. A hű, igaz és szeretett lelkipásztorát vesztett gyelekezet áldása és emléke legyen porai felett!

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

63. A szentesi reform. egyház keletkezésének, küzdelmeinek, külső és belső fejlődésének rövid vázlata.

1. §. *Az egyház történelmének vázlata.*

Mint minden magyarországi protestáns egyháznak, úgy a szentesinek is sok nyomorúságon, zaklatáson, sőt erőszakos elnyomatáson kellett keresztül esnie, míg megerősödhetett és megtartott törvények által lett biz-

tosítva létjogosultsága. Semmi sem bizonyítja azonban jobban a tisztán magyarok lakosság hitűségét, mint az a körülmény, hogy a sok méltatlan bántalom nem hogy megtörte volna vallásához való erős, rendületlen ragaszkodását, sőt mintegy megacélozta erejét és évről-évre gyarapodott számban és erőben a szentesi ref. egyház.

De be kell másfelől azt is ismernünk, hogy magának a városnak természeli fekvése is olyan volt, mely — mindenfelől vízzel lévén körülvéve — nagyobb szabadságot biztosított a lakosságnak, úgyhogy nemcsak a vármegye területéről, hanem a dunántúli részekről is ide menekültek és itt találtak új otthont az üldözött hitsorsosok. Ez az oka annak, hogy a csaknem tisztán katolikus Csongrád vármegye területén Szentes, mint város, a harmadik helyet foglalja el, mint reform. hitközség pedig az egyházkerület legnépesebb gyülekezetei közé tartozik.

Az egyház keletkezésének idejét hiteles történeti adatok nyomán kimutatni nem lehet. Szentes legrégebb múltjáról annyi van feljegyezve, hogy a török uralom alatti 115 házból álló falu volt és a Bogdán, Jármi familiák, továbbá az erdélyi Báró Kemény Simon tulajdonát képezte; ezek reformátusokká lévén: több mint valószínű, hogy a lakosok földes uraik példáját követve elfogadták a ref. vallást és itt egyházat alapítottak.

Ennek igazolására szolgálhat egyfelől az, hogy az 1567-ik évben Debrecenben tartott zsinaton Szentesről, mint a makói seniorsághoz tartozó egyházzal van említés téve. „... *Ambár ez az helységnek kicsiny voltához képest nem igen híres és nevezetes Ekklésia lehetett ugyanis abban az időben, mindazonáltal ugyantsak virágzó Ekklésia volt, a' mint-hogy a Makói Districtusbéli Ekklésiák Katalogsában bizonyosan is olvastatik Lampenál a Magyar és Erdélyi Reformata Ekklésiák Historianak 641-ik levelén*“ . . . (L. Hist. 1. l. 2.); de bizonyítja ezt másfelől ugyancsak Krónikás könyvünkben olvasható következő feljegyzés: „Az 1569-dik Esztendő October 10-én második János Magyarország királya és Erdélyi fejedelem parancsolattjából Nagy-Váradon tartatott Synoduson Dávid Ferentz és Blandrata György ellen a Szentháromságról való Orthodoxa Tudományt az ott jelen volt Gerendási Balázs szentesi Praedikator többekkel együtt oltalmazta és az ott készült Orthodoxa Sententiának nevét is aláírta ekképen: *Blasius Gerendási minister de Szentes*.“ (v. ö. Lampe 249 l.). Már pedig, ha valaki oly nagy hírű és tudományos készütségű ember után és mellett, mint a milyen Horhi Juhász Péter volt, még föl mer szólalni és a vitában actualis részt venni, az bizonyára, ha nem is nagy, de tekintélyes és virágzó gyülekezet lelkésze lehetett.

A községben csak egy templom volt s az is református. Ennek a templomnak megszűnés nélkül birtokában volt az egyház, ámbár: *Volt olly idő is, a' mikor Gyula városában lakván a Török, ezt a' helyet is megszállották némely pogány gazdák; úgy mondják, hogy azok Tatárok voltak volna, az itt lévő lakosok pedig Szent Ilonára költöztenek által a Kurtza vizén túl mind, Bükösi István nevű Praedikatorjokkal együtt, úgy hogy mindazonáltal onnan ide Szentesre jártak vissza a templomban*“ . (Hist. I. R. 2. l. 3.). A XVII. század utolsó esztendeinek valamelyikében maradt csak rövid ideig üresen az Istenháza, midőn a török-tatár pusztítás elől, lakásaikat elhagyva, Bódre és Csongrádra menekültek lelkészükkel

együtt; de a muszlimok kiűzetése után ismét vissza-települtek, lakóhelyüket és templomukat is újra elfoglalták.

A reformatio idején — mint már fentebb említettem — csak száz és egy néhány házból álló falu volt Szentes. Azonban a kóborló tatárok feldúlták és felégették a környékbeli Fábán, Sebestyén, Ecsér, Dónát, Bőd, Királyság, Szent-László, Zalota, Szent-Ilona és Teés községeket, annál fogva a nevezett falvak lakói Szentesen telepedtek meg, annyival inkább, mert forrásunk szerint „... *ennek a földnek természeti termékenységé abban az időben gazdálkodásra méltó volt, ez Hellységet nevezetesen nagy gazdák lakván, kik még szomszéd helységbelieket, ugymint Bődikeket, sőt Csongrádiakat is kenyérrel tartottak*.“ (Hist. I. R. 2. l. 4.)

Vándoroltak ide sokan Keskemétről és Nagy-Körösről, azonkívül a dunántúli megyékben hitükért üldözött reformátusok is új hazát találtak e földön, melyet maga a természet védelmezett annak idejében az ellenség ellen, úgy hogy ennek következtében a hitközség népességének száma már a XVIII. század végén 3600-ra emelkedett. Ecseren és Fábánban még ma is láthatók a felégett templomok romjai, mi annak bizonyítékául szolgál, hogy a Szentes körül állott, de a törökök által feldúlt községek lakói is majdnem kizárólag reformátusok voltak.

A XVIII-ik században örvendetesen szaporodott a hívek száma, dacára annak, hogy 1710-ben és 1739-ben nagy pestis dühöngött itt, mely a lakosságot megtizedelte s dacára a Mária Terézia alatti üldözésnek, „*mikor nem csak a lelkiismeret terhelhetik veressel festett Innep napoknak megtartásával, hanem kegyetlen erőszakkal, büntetés és vereség által is kényszerítettnek a keresztyének Lelkek esmérete szabadságától elszakadni*“; (Hist. II. R. 4. l.) úgy hogy a XIX. század elején 8629 lelket számlált gyülekezetünk.

Szentes lakói még a múlt században is túlnyomólag Calvin tanának a követői voltak. Ők intézték a község minden ügyeit. Mikor 1748-ban a városi tanácsosok számát 12-ről 24-re emelték, még akkor is mindnyájan reformátusok voltak a tisztviselők, hiszen a város főbirája egyszersmind az egyház főgondnoka is volt. Igazolja továbbá Szentesnek kálvinista jellegét, még a múlt században is, az a körülmény, miszerint itt nem vették el a templomot az egyháztól olyan korán, mint másfelé s mikor a szomorú emlékü 1746. év július havának a végén — költött okok és hamis bizonyágtételek alapján — elfoglalták azt királyi rendeletre, még akkor sem voltak itt olyan számban a katolikusok, hogy lelkészt tarthassanak, mert az elfoglalásnál a mindsenti plébános representálta a kath. lakosságot s ezután egy darab ideig ő, majd a szegvári plébános gondozták lelkileg a szentesi katolikusokat. Állításon igazolására szolgálhat még az is, hogy midőn 1755-ben — a reformátusok minél nagyobb elnyomására törekedve — az uraság és a vármegye elrendelték, hogy a 24 városi tanácsos közül hatot ezutánra a katolikusok közül kell választani: oly csekély számmal voltak még itt, hogy a hat tanácsos sem telt ki értelmesebb polgáraik sorából, mert egyet a szomszéd Csongrádról választottak be.

A folyó és vége felé közeledő évszázadban, mint Magyarország minden nagyobb községe, úgy a szentesi református hitközség is rohamos fejlődésnek indult. Megszabadulván a lelkiismeret szabadságát lenyűgöző

és az érző szívet bántó üldöztetések terhétől: oly gyarapodást nyert számban, hogy bár az 1831—1849. és 1873. években sokfelé nagy mértékben dult kolera járvány csaknem 3000 egyháztagot döntött a sirba; azonkívül újabb időben több mint ezren költöztek ki és telepedtek meg Debelliácsa, Rittberg, Uj-Szentes és Csermő községekben: az egyházközség ma 18,237 lélekből áll.

Vajha azonban a számbeli növekedéssel lépést tartott volna a hithűség, hitbuzgóság, áldozatkészség és tiszta erkölcs gyarapodása is! Nines ugyan okunk a tekintetben panaszra, mintha talán közöttünk nazarénusok és baptisták fölös számmal volnának, de mivel e haldokló század legujabb vívmánya egyházunkra nagyon káros hatásúnak bizonyult, nem cselekedhetem helyesebben, minthogy a krónika íróval így fejezem be ezen rövid elme futtatást: „*Adja Isten, hogy ennek a századnak a legvégén ezt írhasa erről az ekklesiáról az akkor élő Lelki Pásztor, hogy ennek tagjai elhunyt atyáikat mind szent vallások eránt való szeretetben, mind a jó erköltsőkben fellyül haladták és érdemesebbek arra a mostaniaknál, hogy ők szentesieknek neveztesenek!!!*“ (V. ö. Hist. 604. l.).

2. §. A templomokról.

Szentes régebbi templomairól is keveset tudunk. Hogy a bitűjítés idején Szentesnek lakói egyértelműen reformátusokká lettek és ha volt már itt ezelőtt templom, azt a calvinismus rendtartása szerint alakították át, annyival inkább bizonyos, mert Mária Terézia idejéig csak református templom volt Szentesen, „*melyben a a Reformatiótól fogva eddig jártak*“ (v. ö. Hist. I. R. 7. l.).

Közel lévén Szolnok, Gyula és Szeged, a kóbor tatár csordáktól sokat szenvedett városunk is. Mikor a XVII-ik század végén (1699) a „*Törökkel békesség lett*“, az országból kivonuló pogány horda a több mint másfél száz esztendeig fennállott templom tetejét felegette, falait megrongálta, úgy hogy „*azon időbeli Lakosok látván a Pogány által elégettetett és elpusztított Templomnak romlását, annak köveit meg-eleveníteni s újonnan felépíteni, fedéllel, mennyezettel, székekkel és karokkal bölcs mester emberek által megékesíteni és elkészíteni legelső tiszteknek és gondgyoknak esmérvén, ez mostani seculumnak kezdetiben, 1701-dik esztendőben minden szükséges részét, a mint elkezdették, úgy véghez is vitték. Mellyekről mind a mennyezetire feljegyeztetett Irás, akkori Tiszteletes Tanítónak, Páthi Miklósnak, úgy a Bets. Tanátsbéli akkori személyeknek nevekkkel együtt bennünket eléggé bizonyosokká tettek.*“ (Hist. 3. l. 6.). Másfelől azonban szükség lett volna már ekkor, ha nem is új templom építésére de legalább a régi kibővítésére, mert az a hívek befogadására már szüknek bizonyult.

Ez a templom szolgált aztán az istentisztelet színhelyéül egészen 1746. július 25-ig, midőn a kathólikus földes uraság és Csongrád vármegye tisztikarának közrehatására kir. parancs folytán, a templomot, pap- és kántorlakot, az iskolaházakkal együtt a róm. kath.-ok részére foglalták, illetve vették el.

Hiveinknek a templom jogtalan elfoglalásán érzett bánatát és siralmát krónikásunk oly megkapó színekkel rajzolja, hogy szinte előttünk látjuk a gyászos jelenetet. Elmondja, hogy az abban tartott utolsó istentisztelet alkalmával *Gaal István* akkori lelkipásztor II. Móz. 33., 15. vezérigék nyomán: „*Ha a te orcád*

nem jár mi előttünk, ne vigy ki minket e helyről!“ — olyan szívrendítő beszédet tartott, hogy a köszikla is meglágyult volna tőle, csak az *emberek* szíve maradt kemény. Leírja, hogy a legmelegebb nyári időben a *megholtnak nevezett templom* belső szerelvényeit miként szállították férfiak, nők, gyermekek keserves sírások és jajgatások között *Vecseri Mihály* akkori istenfélő. kegyes előljáró, hitsorsosunk udvarára, mely jelenet magát a foglalatást végrehajtó mindszenti esperes-plebánust is szemmel láthatólag mélyen meghatotta.

Az említett Vecseri Mihály udvarán állítottak fel egy sátrat, s a kathedrát, Úrasztalát, padokat abban elhelyezvén: másfél évig tartottak benne istentiszteletet.

Sok folyamodás, járás-kelés után megengedték aztán, hogy új templomot építsenek, de azon kikötéssel, hogy annak falai csakis vályogból lehetnek. Az építéshez hozzáfogtak 1747. ápril hó 1-én, s bevégezték azt még ugyanazon év december 2-án, a mely napon Füredi Mihály hódmezővásárhelyi esperes-lelkész és Gál Isván helybeli lelkipásztor ez alkalomhoz méltó beszédek elmondásával a Szentháromság egy Örök Isten tiszteletére és imáadására felszentelték.

Ebben a templomban sem dícsérhették azonban sokáig az Urat, mert 13 év múlva, 1760. ápril 7-én húsvét másodnapján, épen a délutáni istentisztelet ideje alatt, egy Rózsa nevű kathólikus takács házában tűz támadván, az a város nagyobb részével együtt templomunkat és a leányiskolát is elhamvasztotta.

E tűzvész után megint másfél évig voltak templom nélkül elődeink, mely idő alatt a leégett és elbontott templom, meg a külön állott torony között levő térségen tartottak istentiszteletet.

1761. december 13-ra felépülvén az előbbinél valamivel nagyobb új templom, melynek falába már a vályog mellett téglát is raktak: fölszentelték azt ugyan csak Füredi Mihály és Gál István.

Ez a templom már egy fél századig szolgált gyülekezetünk lelki szükségéi kielégítésére. A XIX-ik század elején — mint már fentebb említettem — híveink száma örvendetesen megszorodott. meg aztán a templom sem volt már célnak megfelelő: annál fogva az 1811-ik év első napjaiban elhatározta az egyháztanács, hogy a régít lebontja és egy új, célnak és kornak megfelelő templomot építtet. Csakugyan úgy is történt. Szétszedték a régít, s még ugyanazon év tavaszán hozzáfogtak a most is fennálló, szép, nagy templom építéséhez.

Ideiglenesen, míg az Istenháza épült, a kisebb lelkészlak udvarán tartottak istentiszteletet. Azonban a munka oly gyorsan haladt, hogy nemesak a fal épült fel még abban az évben, hanem tető alá került az épület öszre, úgy, hogy november 11-én már megkezdhetők benne az istentisztelet tartást.

Teljesen kész a templom és a hozzáépült gyönyörű torony csak 15 év múlva lett, mert sok bajjal és pénzbéli akadályokkal kellett megküzdeni, annyival inkább, mert abból kifolyólag, hogy északi oldalát a régi templom helyére rakták, a boltozat megrepedt, a déli fal elhajlott, s szintén megrepesztett, úgy, hogy vaskapcsokkal kellett megerősíteni. Az 1826. év nyarán aztán — belső díszes felszereléssel is ellátva — mindez felszentelési szertartás mellőzésével átadták a közhasználatnak.

Pár évvel ezelőtt erős, de csinos köoszlopokat alkalmaztak a templom déli fala megszilárdítására.

A hiányos feljegyzések miatt nem tudhatjuk elég bizonyosan, hogy mennyibe kerülhetett az épület. A hagyomány szerint több, mint 34,000 ezüst frtot költöttek rá, a mi annnyival inkább valószínű, mert az 1894. évi szept. hó 20-án megejtett becslés szerint folyó pénzértékben 662,620 koronát képvisel.

3. §. *Lelkészek és segédlelkészek.*

A mint nem tudhatjuk az egyház keletkezésének, első fejlődésének idejét, valamint azt sem bizonyosan, hogy az első templom át van-e alakítva, vagy újonnan épült? — éppúgy nincs tudomásunk arról sem, hogy kik voltak első lelkipásztorai gyülekezetünknek.

Igaz ugyan, hogy Lampe említést tesz az 1569-ik nagyváradi zsinaton megjelent egyházi férfiak között Gerendási Balázs szentesi predikátorról is, de ettől kezdve csaknem száz évi időközről nem tudunk semmit. S bár az egyházkerületi számadásokról vezetett jegyzékben 1667-ben Bükkösi István alföldi esperesnek és szentesi predikátornak van jelezve, de Krónikás könyvünk csak 1680-tól kezdve sorolja elő az egyes lelkészeket, smég itt is a régiebb lelkipásztorok működéséről alig szól valamit és azt sem írja le, hogy mettől meddig szolgálták az egyházat.

1680-ban — Krónikánk szerint — lelkésze volt Szentesnek Laskói Lőrinc, a híres debreceni professor, Mártonfalvi György tanítványa; és vele egyidejűleg — talán, mint segédlelkész — Böleskei Mihály, a kit csakhamar Békésre vittek el prédikátornak.

Következett utánuk Marosi István, a ki húzamosb ideig működhetett egyletünkben, mert a feljegyzés szerint késő vénségében itt halt meg Szentesen. Utódja lett Rozgonyi uram, a ki nagyon válságos időben szolgált az egyházat. Híveivel együtt az üldöző török elől előbb Bódre menekült, majd onnan Csongrádra költözött és ott egy Vasasi nevű rácapitány udvarán nyert lakást.

Igaz lelkiatyja volt híveinek, a ki nemesak a lelkeszi teendőket végezte lelkiismeretes buzgósággal, hanem az iskolás gyermekek tanítását is személyesen teljesítette.

Felváltotta őt a szerencsétlen *Páthi Miklós*, a ki 1696—1719-ig, tehát több, mint 23 évig lelkészkedett Szentesen. Mint elődje, ő is menekülni kényszerült a török elől, annál fogva a jobb állott Bód községben tartotta az istentiszteletet. Nemsokára azonban feleségestől együtt török fogságba jutott és bilincsbe verve Konstantinápolyba hurcolták őket. A rabság — bár szülővárosának, Nagy-Körösnek lakói csakhamar kiváltották abból, — nagyon megviselte, mert a rabbilincs oly mély sebeket vágott lábszárain, hogy élte végéig sánta maradt. Ezzel még azonban nem telt meg számára csordultig a keserű pohár. Testi sebek mellett lelkieket is kellett hűreolnia. Egy kissé magához térve ugyanis kapott sebeiből. visszament Konstantinápolyba, hogy feleségének és fiának is visszaszerezze a szabadságot. Azok azonban nem jöttek vissza vele, mert az asszony törökké lett és fiát is annak nevelte.

Nem tudván elviselni az egyedüliséget, második feleséget vett, de ennek rosszasa miatt 1719-ben kénytelen volt Szentesről eltávozni. Előbb gyomai, majd véstői lelkész lett és ott halt meg, mint általánosán kedvelt lelkipásztor.

Pap Lajos,
körlelkész és vallástanár.

Berky Sándor,
segédlelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A püspöktől.** A lelkészképeségi vizsgák idejéül f. évi szeptember hó 20—21 napjait ezennel kitűzöm. A vizsgát tevő atyafiak szept. 19-én d. u. 4 órakor jelentkezzenek hivatalomban, és pedig: Az első vizsgát tevők leckeönyveikkel és végbizonyítványaikkal. A vizsga tárgyait képező tudományok köréből szabadon választott themáról otthon készített tudományos dolgozataikat f. évi szept. 5-ig küldjék be hozzám, mellékelvén hozzá a theol. tanfolyam hallgatása alatt készített írásbeli munkáikat is. A második vizsgát tevők: a) egyházi beszédet irjanak Róm. VIII. 38. és 39. verseiről. b) Káté magyarázatot készítsenek a XXIII-dik úrnapijában foglaltató 60 és 61 kérdéscről. Az egyházi beszéd elő és utóimával készitendő és jól betanulandó. E vizsgát tevők dolgozataikat esperesi és szolgálati bizonyítvány mellett szept. 5-ig terjesszék be hozzám. A vizsgázandókat méltóztassanak erről azonnal tudósítani. Tisztelettel vagyóa. Debrecen, 1898. aug. 6. püspök úr helyett megbízásból *Balogh Ferenc* egyh. ker. tanácsbíró.

— **Mozgalom a francia klérus kebelében.** Egy idő óta túl a közép és nyugoti Alpescen figyelemre méltó mozgalom támadt a lelkek világában. A szél fú s a lélek nélküli tetemek kezdenek megelevenedni s egybegyülekezni. Az „egyedül idvezítő egyház“-hoz magok a papok lesznek hűtelenek! Hogy a mozgalom mennyire komoly jellegű, azt következtetni lehet abból, hogy a kilépett papoknak már sajtó-orgánumok is van a „*Chrétien français*“ s juniusi számában azt a hirt hozta, hogy Sévres-ben valami menedékház nyílt meg, hol azok a papok, a kik a pápás egyházból kiléptek, ideiglenes alkalmaztatást találnak. Különben az egykori s ismert nevű katolikus pap, *Charbonnet*, felolvasásaival Belgium munkás osztályainak a rétegeiben is olyan hatást fejtett ki, hogy a klérus jónak látta ellene a rendőrség támogatását venni igénybe és nem eredménytelenül. Framiers-ből, hol circa 6000 ember halgatta, rendőrileg kiutasított. *M. Philippot* meg az ő egykori gyülekezetében jelenleg mint evangélista működik. Faluról-falura jár s gyűléseket tart. Hogy megélhessen, kap valami kis fizetést is. Plomion-t azonban, hova patriótái visszahívták, végleg el kellett hagynia. Szívesen hallgatják; de a hívek gyakran erősen ragaszkodnak még a miséhez és a szentek segítségül hívásához. Azonban reménylni lehet, hogy a Rómaellenes mozgalom hova-tovább mind mélyebb gyökeret vér a bibliai-protestáns érületben. Ezt csak elősegítik azok a szomorú rendszabályok, melyeket az előljárók a pápának Perraud kardinálshoz intézett útasítása értelmében a papok ellen életbe léptettek. „Tartsák fenn önök a fegyelmet a klérusban. Követeljenek nagyobb engedelmességet“. És a szigorú fegyelem gyakorlása tényleg napról-napra érezhetőbb. Az „Eclair“ röviden így ír: „A kilépés folytonosan tart. A dolog kétségtelenül nagyon komoly és az egyházi főembereknek sok gondot okoz. Nincs egy hónap, avagy csak egyetlenegy hét is, a mikor a klérusból egy-egy pap vagy itt, vagy ott, ki ne lépne. A mióta Charbonnet Viktornak a párisi érsekhez intézett lemondó levele nyilvánossá lett, immár 20 vagy 25 pap követte a példáját.“ De hogy a kilépő papok a pápás egyház felől milyen véleménnyel vannak, mutatja a „Le chretien français“-ban közzétett ama levél, melyben *P. Bozirderg* a beaumvais-i diocesisből a protestáns egyházba való átlépését, püspöke, Fuzet-nek be-

jelentette: „kilépek, úgymond, az önök katolikus egyházából, de nem a keresztyén egyházból. A sociális katolikus egyházszervezet principiuma nem egyéb, mint a judaismusnak és a római uralomvágnak életrekeltése a keresztyén principium, kegyesség s Isten gyermekei szabadságának a rovására. És ezek bizonyára nem fognak engemet elítélni, ha hitemet ilyen vaktektélyen alapuló, leigázó egyházzal szemben szabaddá teszem s szabad vallásos lelkiismeretemet megszilárdítani akarom. Az Isten Fia meg fog engem vigasztalni és segíteni“ stb.

— **Tudomány és kálvinizmus.** Révész Imre egykor a kálvinizmust a többek között így is jellemezte: „A kálvinizmus szerint még az nem elég, hogy a keresett igazságokat a szentírásban feltaláljuk s jámbor lélekkel s hívő kedéllyel felfogjuk, hanem elő kell állani az emberi észnek és tudománynak is s a feltalált igazságok felől megbizonyítani, hogy az valóban és tárgyilagosan is igazság.“ Szakasztott így gondolkoznak azok a hollandus kálvinisták is, kik, mint a felsőbb oktatásügy előmozdítására kálvinista elveken alapított egyesület tagjai, évi közgyűléseket július 6. és 7. napjain tartották meg Zwolle-ban. Ezen a gyűlésen az érdeklődés központja a „szabad universitás“ volt s az ünnepi szónokok közül nagy hatást ért el professor *Baviuek* az „emancipatio“-ról tartott beszédével. „Azt akarják, — úgymond, — hogy a hitellenesek gondolkodásmódja szerint az egész világ atheistává legyen. E célból az Isten souverenitása feleséreltetett az ember souverenitásával. Ez a hitetlen világnézet pedig most intellectualis, majd mysticus, néha világimádó, néha meg világmegvető, de minden esetben kijelentésellenes. Ez az oka annak, hogy, mint a középkorban, a Krisztus és Konfucius egy sorba vannak állítva. Ezzel ellentétben a keresztyéneknek *mindent* Istenre kell vinni. Az Isten vagy *minden*, vagy *senmi* reánk nézve. Vagy az egész vonalon tiszteljük őt, vagy egyáltalán nem tiszteljük. Tertium non datur! Két úrnak, kik egymással hadi lábbon állanak, nem szolgálhatunk. Ha a keresztyén vallásnak feladata az, hogy az eretnekséget és az istentelenséget legyőzze, — természetesen nem erőszakkal, hanem lelki fegyverekkel, — akkor kénytelenek vagyunk a hitetlen tudománnyal szemben valami hívő tudományos rendszert felállítani, mely testet csakis egy universitásban nyer. A tudomány első sorban jogosult arra, hogy minden tévelygést kiirtsion és az evangéliomot tisztán hirdesse. A hitetlen iskolák fiainkat elszakasztották tőlünk s ellenségeinkké tették. Csak a keresztyén tudomány segíthet rajtunk. Egy universitás többet ér, mint 10 organisált üdv-tábor vagy intézmény. Az evangelisatio is jó, a missio is jó; de mindezeknek felette áll egy szabad universitás hatalma. Ha az evangelisatio meggyőz ezer lelket, az universitás meggyőz tizezret“ stb. Az universitás tehát bizonyára meg lesz, de hát vajjon az állami elismerés!?

— **Mi is hát az a pietismus?** Mi már többször s különböző formákban adtunk feleletet erre a kérdésre s csak az nem értett meg bennünket, a ki nem akart. Most hát egy külföldi recepttel szolgálunk; éljen vele, a kinek szüksége van rá. A becses e recipének különösen az adja meg, hogy a sok nyalánkság között, melyet a pietisták előírnak, vastag betűkkel jelzi a *digitálist* is, tehát azt a veszedelmes mérget, a mitől a legegészségesebb ember is könnyen halálos szívbajt kaphat. Ime itt következik: *Bielefelden* az ev. luther. egyházi konferencia április havában a következő téma felett tárgyalt: „A *pietista subjectivis-*

mus: az üdvbiztonság és a sakramentumok.“ Lutheránus theologusokkal lévén dolgunk, természetesen a sakramentumok jelentőségéről adott magyarázatát ennek a konferenciának el nem fogadhatjuk. De annál inkább a magunkévá tesszük a pietismusra vonatkozó következő difinitionot: 1. „Pietista subjectivismus alatt értjük azt a hitirányzatot, mely a keresztyén individualizmusnak különben evangéliumban gyökeredző jogát túlfeszíti s a subjectiv tapasztalatot és érzelmet Istennek a lélekre irányult üdvvezető ténykedésével felcseréli, vagy e kettőt egymással összevegyíti. 2. Az egyház, — mint a hívőknek közössége, — egyben Istennek azon intézménye, mely által a boldogság minden nemzedéknek biztosítottatik s akképpen adatik át s lesz sajátjává, mint az első keresztyének között történt. E célból lett az egyháznak megparancsolva az evangélium predikálása s a sakramentumok kiszolgáltatása és e végre rendelte el maga az Ur az egyházi hivatalt és az egyházi kormányzatot. Az egyes ember keresztyénsége csak addig egészséges, míg az egyházhoz tartozandóságáról öntudata van s azt ápolja is. Ezt azonban a pietista subjectivismus *nem* ismeri el, mert Isten országát az egyház *nélkül*, vagy éppen az egyház *ellen* akarja. 3. A pietista subjectivismus megszünteti a határvonalakat, melyeket az Irás a megigazulás és a Szentség között vont s jellemző sajátja az igaz tan jelentőségét el nem ismerni, hanem azt saját kárára ócsárolni. 4. A pietista subjectivismus saját tapasztalatait és érdemeit teszi a kegyelem alapjává és az üdvbiztonság mérvévé, a helyett, hogy azt a hiten és az igének kegyelemigéretein építené fel. 5. Az egyháznak kötelessége a jelenkori azon mozgalmakból, — evangelisatio, társulási szellemápolás stb., — melyeket a pietista subjectivismus támasztott, az ő saját mulasztásait beismerni és a methodizmust az igének termékenyebb és építőbb hirdetésével és a hívek lelki gondozásával, — legyőzni, háttérbe szorítani.“ Ugyebár érdekes recept ez? Azok pedig, a kik a mi küzdelmeinket a hazai pietismus és methodismus ellen eddig kicsinyelték és a bajt észre sem vették, most nyissák fel a szemüket és győződjenek meg arról, hogy *Spéner, Franke és Swedenborg* szelleme nemcsak nekünk jelent meg, hanem állandóan kísért a protestáns külföldi egyházaiban is s vannak ott is nagyszámúval, a kik e kóbor lelkek ellen éppen azokkal a fegyverekkel küzdenek, a melyekkel küzdünk mi.

— **Pályázati hirdetés.** A *Téli Ujság* jövő évi „Tárca“ rovatában megjelenő, egyszerű, nemesen népies nyelven írott, hasznos tanulságot tartalmazó, 4—6 írott ivre terjedő elbeszélésre pályázatot hirdetek, melynek tárgya a magyar protestáns egyháztörténelemből, vagy pedig a mindennapi életből meríthető. A legjobb elbeszélés pályadíja 30, a másodiké 20 korona. A pályamunkák *f. évi október 1-éig* Budai János ref. lelkészhez Berek-Böszörménybe (Biharm.) küldendők.

— **Hogy is állunk hát a keresztség sakramentumával katolikus felfogás szerint?** A Berlinben megjelenő „Der Protestant“ című evangélikus lapban olvassuk a következő érdekes nyilatkozatot: „Éz év április havában egy fiatal leány az ev. lutheránus egyház kebeléből kitért és róm. katolikává lett s a braunschweigi kath. templomban 2-od izban is megkereszteltetett. Katolikus részről ezt az ujrakeresztelést azzal igazolják, hogy egynémely evangélikus pásztor a szent keresztséget csak ráfecskendezéssel, nem pedig a keresztség ráöntésével hajtja végre. Az ilyen keresztelésnél azonban könnyen megtörténhetik,

hogy a keresztség a gyermeknek a fejét nem éri, hanem csak a ruháját. Azért hát biztosabb feltételelesen még egyszer kereszttelni. Miután az efféle indokolás minden keresztségre ráillik, világos, hogy a katolikusok az evangélikus egyház kereszttelését érvényesnek el nem ismerik s hallgatólagosan kijelentik, hogy az evangélikus egyház tagjai nem is keresztyének. Mi csak sajnálni tudjuk, hogy az efféle eljárás szétrombolja azt a közös alapot, melyen a két egyház békésviszonya egyedül lehetséges s a mikor ezt hiveinknek tudomására hozzuk, bizodalommal elvárjuk tőlük, hogy a mi drága ev. egyházunkhoz annál nagyobb szeretettel ragaszkodjanak." stb. Itt következnek az aláírások. Érdekes ez azért, mert eddig úgy tudtuk, hogy oda át a keresztséget szükség esetén még a bába is kiszolgáltathatja. Vagy hogy a bába nem protestáns lelkész . . . ? Hát ez mindenestre s tagadhatatlanul úgy van, de hátha az a malheur adja elő magát, hogy a bába sem igaz hitű katolika, hanem lutherána, vagy éppen kálomista? Vagy talán oda át a dogmatika változott? Érdekes minden bizonnyal.

— **Miért lesznek a hiveink socialistákká és felekezetenküliekké?** E kérdésre egyik alföldi egyházközségből hozzánk a többek között a következőket írják: „a tömeges kitérésben van egy kis része a vallástalanságnak, hogy ne mordjam hitetienségnek, egy kis része a klérus ígérgetésének, nagyobb része a socialis izgatásnak, de mindenek felett, legnagyobb része van az anyagi nyomorúságnak és szegénységnek. Magas az egyházi adó; 5—45 forint között váltakozik. Számoljanak erre azokra, kik ez állapotokat megteremtették.“ „A kitérték azt hangsúlyozzák, hogy ők továbbra is reformátusok maradnak; de követelik az adó leszállítását s ha ez nem történik meg, fájdalommal bár, de a szükségtől kényszerítette kénytelenek volnának felekezeten kívül imádni az Istent“ stb. Mi pedig mind meg tudjuk ezt érteni, csak az kérdés előttünk, hogy hát aztán kiválva, széthullva könnyebben meg tudunk majd felelni kulturális, családi lelki és társadalmi kötelességeinknek, mint egyesült erővel és vállaltva? Mert hogy egyebet ne említsünk, mi p. o. az iskolák fenntartását még *államosítás* esetén se képzeljük úgy, hogy gyermekeinkről teljesen lemondjunk s azoknak neveltetését minden teherrel együtt absolute az államra bizzuk. Ha ezt akarnók, ez szerintünk egy jelentőségű lenne a szülők erkölcsi felelősségének teljes megsemmisítésével s mihamarabb oda jutnánk az ismeretes *spártai* rendszerehez, mely szerint az állam a gyermekeket kizárólag a magáéinak tekintette s azokat vagy nevelő intézetekbe, vagy a vesztő helyekre küldötte. Már pedig mi ugyan *Lykurgus*t nagyon sokra becsüljük de gyermekeinkről lemondani még az ő törvényhozói bölcseségeért sem akarunk.

— **Másutt is vannak socialisták, nemcsak mi nálunk.** A „Vorwärts“ a németországi socialdemokrata szavazatok szaporodásáról a következő áttekintést adja: „Elsass-Lotharingiában nyertünk 4000 szavazatot; a szabad városokban 18,000; a két Reuss hercegségben 1000; a két Schwarzburgban 1000-en felül; Anhaltban csaknem 6000; a három szász hercegségben 3500; Oldenburgban 1500; a weimári nagyhercegségben 5000; a két Mecklenburgban 14,500; Hessenben 11,000; Badenben 13,000 szavazatot. A bajor, szász és württembergi 3 királyságban a socialdemokrata szavazatok száma: 11,500, illetőleg 28,500 és 20,000-re megy. A porosz királyságban pedig több, mint 200,000 szavazatot esik a javunkra.“ Hogy pedig a szaporodás minő gyors

tempóban növekszik? azt főként a porosz keleti provinciák számadatai bizonyítják. Itt ugyanis a socialdemokrata szavazatok száma 1890-ben még csak 5700 volt s ez a szám 1893-ban 12,400-ra 1898-ban pedig 30,300-ra emelkedett.

— **A „Vasárnapi Ujság“** július 31-iki száma 21 képpel s a következő tartalommal jelent meg: „Bismarck herceg“ (arcképpel Lenbach festménye után). — „Jellemvonások Bismarckról.“ — Költemények: „Anyámnak.“ Születése 90 évfordulóján. Illyés Bálinttól; „Hazafelé.“ Lampérth Gézától. — Regénytár: „Dáma“. Történeti körkép, Irta Baksay Sándor (Kimmach László eredeti rajzaival). „A kétlábu farkas.“ Regény. Irta Karazin Nikolajevics Nikolaj (képekkel). Oroszból fordította Ambrozovics Dezső. — „János regénye.“ Elbeszélés. Irta Pásztói. — „Képek Bismarckról“ (arcképekkel és képekkel Bismarck életéből). — „Arany László“ (arcképpel). Baráth Ferentől. — „Az új Szent János-kórház Budapesten“ (képekkel). — „A spanyol-amerikai háborúból“ (képpel: A spanyol hajóhad megsemmisülése San-Jago de Kubánál). — Irodalom és művészet, Közintézetek és egyletek, Sakkjáték, Képtalány, Egyveleg, stb. rendes heti rovatok. „A Vasárnapi Ujság“ előfizetési ára negyedévre 2 frt, a „Politikai Ujdonságok“-kal együtt 3 frt. Megrendelhető a Franklin-Társulat kiadóhivatalában. (Budapest IV., Egyetem-u. 4. sz.) Ugyanitt megrendelhető a „Képes Néplap“, legolcsóbb ujság a magyar nép számára, egész évre csak 2 frt 40 kr, félévre 1 frt 20 kr.

TARTALOM-JEGYZÉK: Egyház és erkölcs. János kollega. — Tárcsa: Memorabilia. Révész Kálmán. — A spiritizmus. W. Rohnert után: Eröss L. — Közéletünk: Lelki licitatio, vagy a haszonbérbe adott vallás. — A szatmári és ungi ev. ref. egyházmegyék lelkészi értekezlete. — Tanügy: Tájékoztató a debreceni ev. ref. főiskola akadémiai tanszakáról a jövő 1898/99. isk. évre vonatkozólag. — Tájékoztató a debreceni ev. ref. főgym.-ról. A főgym. igazg. — Nekrológ. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelbenlévő egyházak történetéhez: A szentesi reform. egyház keletkezésének, külső és belső fejlődésének rövid vázlata. Pap Lajos és Berky Sándor. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Eröss Lajos** és **Bartha Béla dr.**

Pályázat

német-magyar nyelvi tanári állásra.

A *hódmező-vásárhelyi* állami segélyben részesülő ev. reform. főgymnasiumban egy német-magyar nyelvi rendes tanszékre pályázat hirdetik. E tanszék betöltése a fentartó egyházi elöljáróság kijelölése alapján a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi ministerium jogkörébe vág.

Megjegyezzük, hogy a megválasztott tanár főntebb megjelölt tanszaka mellett szükség esetében a tanszakával rokon más tantárgyak tanítására is köteles vállalkozni.

A tanári szék javadalmazása: egyezerkétszáz (1200) forint törzsfizetés, 250 forint lakbér és öt ízben emelkedő 100 frtos ötödéves pótlék, évnegyedi részletekben előre kiszolgáltatva.

Megjegyezzük, hogy tanintézetünkben a lakbér és ötödéves pótlék illetékén felül van négy

1400 és négy 1600 frt törzsfizetéssel díjazott tanszék, a melyekre az előléptetés alkalomadtával történik.

A rendes tanár állásában egy évi próba-idő után rendszeresítetik. A megválasztott rendes tanár az országos tanári nyugdíj-intézetnek a törvény értelmében jogos és kötelezett tagja.

Ha azonban a tanszékre okleveles tanár nem alkalmaztatik: egy vagy két évre helyettes tanár választatik. Ennek évi díjazása: 900 frt szintén évnegyedi részletekben előre kiszolgáltatva.

A rendes és helyettes tanár csupán református vallású lehet.

A pályázók életkorukra, vallásukra, végzett tanulmányaikra, képesítésükre, egészségi állapotukra vonatkozó okleveleiket és igazolványaikat f. évi augusztus 25-ig bezárólag alólírotthoz küldjék be.

A megválasztott tanár hivatalát f. évi aug. végén és pedig a rendes tanár szaktárgya köréből választott később tartandó székfoglaló értekezéssel köteles elfoglalni.

Hód-Mező-Vásárhelyen, 1898. aug. 3-án.

Szabó János,

esperes,

a fentartó egyház lelkész-elnöke.

2-2

Pályázat.

A **rossályi** ev. ref. lelkész-tanítói állásra pályázat hirdettetik.

Ezen állomás évi jövedelme föld-, termény-, stóla- és segélyekből, összesen 600 frtra tehető.

Az állomás választás után azonnal elfogalható.

A felszerelt pályázati kérvények folyó évi szeptember 8-ik napjáig bezárólag Nt. Bencsik István nagybányai ev. ref. esperes úrhoz N.-Szaládra küldendők.

Debrecen, 1898. augusztus 5.

püspök helyett:

Balogh Ferenc,

egyházkerületi tanácsbíró.

Pályázat

a **füzes-gyarmati** ev. ref. egyház egyik kisebb leány-tanítói állomására.

Javadalom:

1-ször: Kézpénz az egyház pénztárából: 76 frt 06 kr.

2-szor: 22 azaz huszonkét köből búza az egyház magtárából.

3-szor: 15 azaz tizenöt köből árpa ugyanonnan.

4-szer: $\frac{1}{4}$ telek föld haszonélvezete, az utána járó legelő-illetőséggel, mely tesz: 30 — 1200 □ öles holdat. A földadót az egyház fizeti.

5-ször: Két szoba, konyha, kamarából álló lakás, melléképületekkel s konyhakerttel.

Kötelessége az I-ső elemi osztály vezetése, azonban az egyháztanács fenntartja magának azt a jogot, hogy a megváltott tanítót esetleg más osztály vezetésére is alkalmazhatja. Pályázati határidő 1898. aug. 19. Az állomás 1898. szept. 1-ig elfoglalandó.

Kelt Füzes-Gyarmaton (Békésm.), 1898. aug. 2.

Szilágyi Márton,

ev. ref. lelkész s isk. szék elnök.

2-2

Pályázat lelkész-tanítói állásra

a **szeghalmi** ev. ref. egyházban. Fizetése: kézpénz 500 forint, búza 25 métermázsza, árpa 12 métermázsza mindenkor évnegyedenként előre fizetve.

Kötelessége: a IV., V., VI. fiuosztály vezetése a tiszántúli egyházkerület tanterve szerint, a rendes canonica órákon kívül a lelkész akadályoztatása esetén az istenisztelet végzése.

Kilátása lehet a megválasztandó lelkész-tanítónak, hogy a község által az ismétlődő és ipariskolához is megválasztatik, — az elsőért 75 frt, a másodikért 100, illetve 150 forint fizettetik.

Csak lelkész és tanítói oklevéllel bírók pályázhatnak.

A pályázatok ez év augusztus 20-ig adandók be. A pályázati kérvényhez csatolandók: lelkési és tanítói oklevél, életkort igazoló keresztlevél és szolgálati bizonyítvány.

Az állás szept. elsején elfoglalandó és év közben el nem hagyható.

Bencze Kálmán,

egyh. jegyző.

2-2

Tatár János,

ev. ref. lelképásztor.

Pályázat.

A **békési** ev. ref. egyház a IV-ik oszt. párhuzamos leányiskola (B szakasz) tanítói állására pályázatot hirdet.

Fizetés: 425 frt és 100 frt lakbér az egyház pénztárából évnegyedenként előre kiszolgáltatva; ezen osztályban a női kézimunkát is tanítani kell, mit a tanító neje végezhet és a miért külön 50 frt fizetés jár.

Megfelelő képesítéssel bíró tanítónők is pályázhatnak.

Kellőleg felszerelt kérvények bezárólag aug. hó 19-ikéig alulirtozhoz küldendők.

Az állás f. évi szept. hó 1-én elfoglalandó.

Kecskeméti Ferenc,

lelkész, isk. sz. elnök.

2-2